

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans Programı

**YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE
TOPLUMDİLBİLİMSEL YETİ**

Gökçe TÜRKEN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TOPLUMDİLBİLİMSEL
YETİ

Gökçe TÜRKEN

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (¹)
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (²)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (³)

..... /...../.....

Gökçe TÜRKEN

¹"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir
*Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Nazmiye TOPÇU TECELLİ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

.../.../.....

İmza

Gökçe TÜRKEN

TEŐEKKÖR

Çalışmam boyunca bana sabırla yol gösteren danıőman hocam sayın Doç. Dr. Nazmiye TOPÇU TECELLİ'ye Őükranlarımı sunarım.

Ayrıca hem manevi hem de akademik desteklerini benden esirgemeyen değerli arkadaşlarım ve meslektaşlarım Ayça İrem YILMAZ, Özge AYDIN ve Saniye DEMİRTAŐ YİĞİT'e ve kardeşim M. Bahadır TÜRKEN'e çok teşekkür ederim.

ÖZET

TÜRKEN, Gökçe. *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Toplumdilbilimsel Yeti*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Yabancı dil öğretiminde öğrencilere doğru dilbilgisel yapıların yanı sıra, dilin farklı sosyal bağlamlara uygun şekilde kullanılmasının öğretilmesi; diğer bir deyişle, toplumdilbilimsel yetinin kazandırılması gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan B2 düzeyi ders kitaplarında toplumdilbilimsel yetiye ne derecede yer verildiğini araştırmaktır. Çalışmanın amacı, buradan elde edilecek veriler ışığında, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında geliştirilen ve kullanılan malzemelere katkı sağlamaktır.

Çalışma, tarama modelinde nitel araştırma olarak desenlenmiştir. Veri toplama aracı olarak doküman inceleme tekniğinden yararlanılmıştır. Örneklem olarak seçilen Yedi İklim Türkçe, Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ve Gazi TÖMER Yabancılar için Türkçe öğretim setlerinin B2 düzey ders kitapları, çalışma için geliştirilen bir kontrol listesine göre değerlendirilmiştir. Kitapları incelemede kullanılan kontrol listesi, Avrupa Ortak Başvuru Metni'nin toplumdilbilimsel yeterlik başlığı altındaki maddeler ve literatür taranarak incelenen diğer çalışmalar esas alınarak oluşturulmuştur. Elde edilen veriler ünite bazında tablolaştırılarak sunulmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre ders kitaplarında en fazla yer verilen toplumdilbilimsel unsurların atasözleri ve deyimler olduğu görülmüştür. Kitaplarda çoğunlukla bilgilendirici metinlere yer verildiği ve karşılıklı konuşma bölümlerine yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu nedenle, resmî dil ve ortak dil biçimlerinin sıkça görüldüğü, ancak günlük iletişimde kullanılan daha az resmî ve teklifsiz dil kullanımlarına yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. İnternet dili, telefon konuşması, e-posta gibi farklı iletişim kanallarına ise neredeyse hiç yer verilmediği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler

Toplumdilbilimsel Yeti, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Ders Kitapları

ABSTRACT

TÜRKEN, Gökçe. *Sociolinguistic Competence and Teaching Turkish as a Foreign Language*, Master's Thesis, Ankara, 2022.

The acquisition of the correct grammatical structures as well as the use of language in accordance with different social contexts; in other words, sociolinguistic competence is crucial to foreign language teaching. The aim of this study is to investigate the extent to which sociolinguistic competence is included in the B2 level textbooks used in teaching Turkish as a foreign language. In the light of the data to be obtained from here, it is also aimed to contribute to the materials developed and used in the field of teaching Turkish as a foreign language.

The study was designed as a qualitative research in the scanning model. Document analysis technique was used as a data collection tool. The B2 level textbooks Yedi İklim, Yeni Hitit ve Gazi TÖMER which are commonly used in the field of teaching Turkish as a foreign language were selected as samples and were evaluated according to a checklist. The checklist used to evaluate the books was created on the basis of the items under the sociolinguistic competence heading of the Common European Framework of Reference and other related studies in the literature. The data obtained are presented in tabular form on a unit basis.

According to the findings obtained in the research, it has been found that the most frequently used sociolinguistic elements in the textbooks are proverbs and idioms. It has been determined that the books mostly contain informative texts and the conversation parts are in the minority. For this reason, it has been concluded that official language and common language forms are frequently seen, but less formal and informal language usages used in daily communication are not sufficiently included. It has been determined that different communication channels such as internet language, telephone conversation and e-mail are almost never included.

Key Words

Sociolinguistic Competence, Teaching Turkish as a Foreign Language, Coursebooks

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
TABLOLAR DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
RESİMLER DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
Problem Durumu.....	1
Tezin Amacı.....	1
Tezin Önemi	2
Sınırlılıklar	3
1. TOPLUMDİLBİLİM VE TOPLUMDİLBİLİMSEL YETİ	4
1.1. TOPLUMDİLBİLİM VE İLETİŞİMSEL YAKLAŞIM	5
1.2. TOPLUMDİLBİLİMSEL YETİ	8
1.3. TOPLUMDİLBİLİMSEL VARYASYON.....	9
1.4. DİL DEĞİŞKELERİ.....	10
1.4.1. Bölgesel Değişikler	12
1.4.2. Grup Değişikeleri.....	13
1.4.2.1. Cinsiyete Bağlı Değişke.....	13
1.4.2.2. Yaşa Bağlı Değişke.....	14
1.4.3. Kodlama Derecelerine Göre Değişikler.....	15
1.4.3.1. Standart Dil ve Yerel Dil (Vernacular Speech).....	15
1.4.4. Durumsal Değişikler.....	16
1.4.4.1. Kesit Dil ve Stil	16
1.4.5. Kanal Değişikeleri.....	18
1.4.5.1. Konuşma Dili ve Yazı Dili.....	18
1.5. NEZAKET KURALLARI.....	18

1.6. HİTAP BİÇİMLERİ	20
1.7. DOLGU İFADELERİ.....	21
1.8. DEYİM VE ATASÖZLERİ.....	21
1.9. ÖRTMECELER	22
2. TOPLUMDİLBİLİM VE YABANCI DİL ÖĞRETİMİ.....	24
2.1. YABANCI DİL EDİNİMİNE TOPLUMSAL YAKLAŞIMLAR.....	28
2.1.1. Sosyokültürel Kuram.....	28
2.1.2. Kültürlenme Modeli	29
2.1.3. İletişim Uyum Kuramı	29
2.1.4. Dil Sosyalleşmesi.....	31
3. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA TOPLUMDİLBİLİMSEL YETİ	33
3.1. YÖNTEM	33
3.2. DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİNDE TOPLUMDİLBİLİMSEL YETİ.....	36
3.3. BULGULAR VE YORUMLAR.....	38
3.3.1. Yedi İklim Yabancılar için Türkçe B2 Ders Kitabına İlişkin Bulgular	43
3.3.1.1. 1. Ünite.....	43
3.3.1.2. 2. Ünite.....	46
3.3.1.3. 3. Ünite.....	49
3.3.1.4. 4. Ünite.....	52
3.3.1.5. 5. Ünite.....	54
3.3.1.6. 6. Ünite.....	56
3.3.1.7. 7. Ünite.....	58
3.3.1.8. 8. Ünite.....	59
3.3.2. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Kitabına İlişkin Bulgular	62
3.3.2.1. 1. Ünite.....	62
3.3.2.2. 2. Ünite.....	65
3.3.2.3. 3. Ünite.....	67
3.3.2.4. 4. Ünite.....	69
3.3.2.5. 5. Ünite.....	71
3.3.2.6. 6. Ünite.....	73
3.3.2.7. 7. Ünite.....	75
3.3.2.8. 8. Ünite.....	77

3.3.2.9. 9. Ünite.....	79
3.3.2.10. 10. Ünite.....	80
3.3.2.11. 11. Ünite.....	82
3.3.2.12. 12. Ünite.....	84
3.3.3. Gazi TÖMER Yabancılar için Türkçe Ders Kitabına İlişkin Bulgular.....	86
3.3.3.1. 1. Ünite.....	86
3.3.3.2. 2. Ünite.....	89
3.3.3.3. 3. Ünite.....	91
3.3.3.4. 4. Ünite.....	94
3.3.3.5. 5. Ünite.....	95
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA.....	102
EKLER.....	109
EK 1. Etik Kurul İzni Muafiyet Formu.....	109
EK 2. Orijinallik Raporu.....	110
EK 3. Turnitin Benzerlik İndeksi.....	111

KISALTMALAR DİZİNİ

AOBM	Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni
TDK	Türk Dil Kurumu
YDOT	Yabancı Dil Olarak Türkçe
YTDK	Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Löffler'in (1994) toplumdilbilimsel değişkeleri	11
Tablo 2. Dittmar'ın (1997) değişkeler sınıflandırması	11
Tablo 3. Veri Toplama Aracı	35
Tablo 4. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Hitap Biçimleri	38
Tablo 5. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Selamlama İfadeleri	39
Tablo 6. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Sözcü Doldurma İfadeleri	39
Tablo 7. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Heyecan İfade Eden Sözcükler	40
Tablo 8. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Olumlu Nezaket İfadeleri	40
Tablo 9. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Olumsuz Nezaket İfadeleri	41
Tablo 10. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Rica ve Teşekkür İfadeleri	41
Tablo 11. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Nezaketsizlik İfadeleri	42
Tablo 12. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Halk Bilgeliği İfadeleri	42
Tablo 13. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Farklı İletişim Kanalları	43
Tablo 14. Yedi İklim Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular	43
Tablo 15. Yedi İklim Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular	46
Tablo 16. Yedi İklim Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular	49
Tablo 17. Yedi İklim Ders Kitabı Dördüncü Ünitesine İlişkin Bulgular	52
Tablo 18. Yedi İklim Ders Kitabı Beşinci Ünitesine İlişkin Bulgular	54
Tablo 19. Yedi İklim Ders Kitabı Altıncı Ünitesine İlişkin Bulgular	56
Tablo 20. Yedi İklim Ders Kitabı Yedinci Ünitesine İlişkin Bulgular	58
Tablo 21. Yedi İklim Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular	59
Tablo 22. Yeni Hitit Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular	62
Tablo 23. Yeni Hitit Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular	65
Tablo 24. Yeni Hitit Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular	67
Tablo 25. Yeni Hitit Ders Kitabı Dördüncü Ünitesine İlişkin Bulgular	69
Tablo 26. Yeni Hitit Ders Kitabı Beşinci Ünitesine İlişkin Bulgular	71
Tablo 27. Yeni Hitit Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular	73
Tablo 28. Yeni Hitit Ders Kitabı Yedinci Ünitesine İlişkin Bulgular	75
Tablo 29. Yeni Hitit Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular	77
Tablo 30. Yeni Hitit Ders Kitabı Dokuzuncu Ünitesine İlişkin Bulgular	79

Tablo 31. Yeni Hitit Ders Kitabı Onuncu Ünitesine İlişkin Bulgular	80
Tablo 32. Yeni Hitit Ders Kitabı On Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular	82
Tablo 33. Yeni Hitit Ders Kitabı On İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular	84
Tablo 34. Gazi TÖMER Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular	86
Tablo 35. Gazi TÖMER Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular	89
Tablo 36. Gazi TÖMER Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular	91
Tablo 37. Gazi TÖMER Ders Kitabı Dördüncü Ünitesine İlişkin Bulgular	94
Tablo 38. Gazi TÖMER Ders Kitabı Beşinci Ünitesine İlişkin Bulgular.....	95

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Canale ve Swain'in (1980) İletişimsel Yeti Modeli	7
Şekil 2. Bachman'ın (1990) İletişimsel Yeti Modeli.....	7

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. Gazi TÖMER kitabından “İş Mektubu” yazma alıştıması.....	88
---	----

GİRİŞ

Problem Durumu

Günümüzde, yabancı dil öğretilirken hedef dilin sadece dil bilgisinin öğretilmesinin yeterli olmadığı, aynı zamanda bu dilde iletişim kurabilmek için gerekli becerilerin kazandırılması gerektiği kabul edilmektedir. Ancak, yabancı dil sınıflarında iletişimin toplumdilbilimsel boyutunun hâlâ ihmal edildiği söylenebilir. Oysa toplumdilbilimsel yeti iletişimsel yetinin ayrılmaz bir parçasıdır. En genel tanımıyla toplumdilbilimsel yeti, dili iletişimin gerçekleştiği sosyal bağlama uygun bir şekilde uyarlayabilme becerisidir. Dil öğretimi konusunda deneyimli olan birçok yabancı veya dil edinimi araştırmacısı, dil öğrenenlerin hedef dile ait konuşma stillerini edinme ve bu farklı stillere uygun söylem üretme konusunda yaşadıkları zorluklara aşınadır. Dil bilgisi kurallarını, kelimelerin doğru ve standart telaffuzlarını öğrenmek için yıllarını harcadıktan sonra, yabancı dil öğrencileri kendilerini dilin konuşulduğu ortamlarda bulduklarında konuşmakta güçlük çekebilirler. Örneğin, gerçek ortamlarda, resmî bir konuşma yapmaları gerektiğinde ya da gündelik iletişimde yaşittlarıyla samimi ortamlarda konuşurken nasıl bir dil kullanacaklarını bilemeyebilirler (Dewaele, 2004, s. 302). Bu nedenle, hedef dilin sadece yapısının değil, kullanımının öğretilmesine de yer verilmesi daha yararlı görülmektedir.

Ders kitapları dil öğretiminde en çok kullanılan malzemelerdir. Bu nedenle, kitaplarda öğrencilerin farklı dil becerilerini kazanabilmeleri açısından yeterli girdi sunulması önemlidir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarında toplumdilbilimsel yetinin araştırılmasına yönelik hâlihazırda alan yazında yeterince çalışma bulunmamaktadır.

Tezin Amacı

Çalışmanın amacı yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan B2 düzeyi ders kitaplarında toplumdilbilimsel yetiye ne derecede yer verildiğini araştırmaktır. Buradan elde edilecek veriler ışığında, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında geliştirilen ve kullanılan malzemelere katkı sağlamaktır. Bu amaçla, öncelikle, örneklem olarak seçilen Yedi İklim Türkçe, Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ve Gazi TÖMER Yabancılar için

Türkçe öğretim setlerinin B2 düzey ders kitapları Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde yer alan sosyodilbilimsel yeti başlığı altındaki maddeler esas alınarak hazırlanan bir kontrol listesine göre değerlendirilip ardından şu sorunun cevabı tespit edilmeye çalışılmıştır;

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları toplumdilbilimsel yetiyi aktarmada ve Türkçe öğrenenleri gerçek sosyal durumlarda kuracakları iletişime hazırlamada ne ölçüde yeterlidir?

Bu soru doğrultusunda araştırma probleminin alt soruları şu şekildedir;

- Kitaplarda sosyal ilişkilerde dilsel belirleyicilere yer verilmekte midir?
- Kitaplarda nezaket bildiren ifadelere yer verilmekte midir?
- Kitaplarda halk bilgeliği ifadelerine yer verilmekte midir?
- Kitaplarda farklı kanallarla gerçekleşen iletişim örneklerine yer verilmekte midir?

Tezin Önemi

Yabancı dil öğretiminde 1970'li yıllardan itibaren İletişimsel Yaklaşım benimsenmeye başlanmıştır. Yabancı dil öğretimine iletişimsel yaklaşımındaki amaç, dil öğrenenlerin belirli sosyal durumlarda etkili bir şekilde iletişim kurabilmelerini sağlamaktır. İletişimsel yaklaşımla birlikte ortaya çıkan kavramlardan biri de toplumdilbilimsel yetidir. Bachman (1990), toplumdilbilimsel yeti kapsamında söyleyişteki farklılıklara, dil durumları/kesitdil (register) ve doğallık farklılıklarına karşı duyarlılık ve kültürel referansları anlayıp yorumlayabilme becerilerini sıralamaktadır. Bu yetinin yeterince gelişmemesi durumunda iletişimde aksaklıklar meydana gelecektir. Bu nedenle, yabancı dil öğretiminde toplumdilbilimsel yetinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu konuda Fransızca öğrenenler üzerinde yapılan çalışmalarda, öğrencilerin genellikle tek bir dil düzeyini edindikleri ve sosyal bağlama göre Fransızca kullanımlarını değiştirmekte zorlandıkları gözlenmiştir. Örneğin, yoğun bir dil programında on yıl geçirdikten sonra bile, öğrencilerin nezaket ifadelerinin kullanımında ana dili konuşurlarından çok farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (Lyster, 1994). Bu tezin önemi, daha önce yabancı dil olarak Türkçe alanında bu yetinin araştırılmasına ve kitaplarda toplumdilbilimsel öğelere yer

verilip verilmediğine, yer veriliyorsa ne ölçüde olduğuna yönelik çalışmaların eksikliğini gidermek yönelmesindedir.

Sınırlılıklar

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan çok sayıda ders kitabı bulunmaktadır. Bu tez Yedi İklim Türkçe, Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe ve Gazi TÖMER Yabancılar için Türkçe öğretim setlerinin B2 düzey ders kitaplarının incelenmesi ile sınırlıdır.

1. TOPLUMDİLBİLİM VE TOPLUMDİLBİLİMSEL YETİ

Bir dildeki anlamlı birimler ya da göstergeler temel özelliklerinin birçoğunu toplumsallıklarından alırlar ve işlevlerini toplum içinde yerine getirirler. Her dil, kendini kullanan toplumun özelliklerini yansıttığı gibi, her toplum da kullandığı dilin çerçevesine girerek onun etkilerini taşır (Vardar, 2001, s. 114-115). Dil olmadan insanların bir toplum içinde anlaşabilmeleri, bir arada yaşayabilmeleri mümkün değildir. Dil ile toplum arasındaki bu karşılıklı ilişki, toplumsal dil kullanımlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır; bu kullanımlar da yaş, cinsiyet, sosyal sınıf, etnik grup gibi toplumsal değişkenler çerçevesinde şekillenmektedir ve toplumdilbilimin de çalışma konusunu oluşturmaktadır (Nazlı, 2014).

İmer'in belirttiği üzere (1990, s. 167), toplum ile dil arasındaki ilişkilerden 18. yüzyıldan bu yana söz edilmekle birlikte toplumdilbilim adıyla yeni bir bilim dalından söz edilmesi 30-40 yıl öncesine dayanmaktadır. Toplumdilbilim, dilbilim ile toplumbilimin kesişme noktasında yer alan alanlararası bir daldır. Toplumdilbilim, dil sisteminin ve dil kullanımının sosyal anlamını, dil ve sosyal yapının çift taraflı bağımlılık oluşumunu inceleyen, dilbilim ile sosyoloji, antropoloji, sosyal psikoloji ve eğitim bilimlerinin kesişme noktasındaki bir bilim disiplindir ve dilin kullanım çeşitliliği ve değişimi kapsamında diyalektlerin, sosyolektlerin, kentsel, bölgesel dillerin işlev ve kullanımlarını araştırarak tanımlayıp açıklamaktadır (Öztürk Dağabakan, 2019, s. 15). Toplumsal dilbilimin çalışma alanı, farkında olmasak da sosyal hayatımızda önemli bir yer teşkil etmektedir. Örneğin, bir kişiyle konuşurken kültürümüz ve onun konuşmasına aşinalığımızı göre tepki veririz. Nereli isek oranın söyleyiş biçimi kulağımıza diğerlerinden daha hoş gelecektir; bu da hayatın toplumsal dilbilim gerçeklerinden biridir. (Crystal, 2016). Bunların yanı sıra, bir hakarete ne zaman öfkeyle değil de kahkahayla yanıt vereceğimizi nasıl bilebiliriz? “Bu akşam sinemaya gelmek ister misiniz?” gibi doğrudan bir soruya “Evet” ya da “Hayır” yerine “Biraz yorgunum” gibi dolaylı bir yanıtın taşıdığı karmaşık anlamları nasıl tespit edeceğiz? İşyerinde ne zaman ve ne kadar havadan sudan konuşulacağını ve hangi konuları konuşmanın kabul edilebilir olduğunu nasıl bilebiliriz? gibi sorulara da toplumsal dilbilim çalışmaları ile yanıt aranmaktadır (Holmes ve Wilson, 2017, s. 467).

Toplumdilbilim konusu itibariyle birçok farklı disiplinle iç içedir. Bu nedenle, mikro toplumdilbilim ve makro toplumdilbilim olmak üzere farklı boyutlarda ele alınmaktadır. Mikro toplumdilbilim, sosyal yapının insanların konuşmalarını nasıl etkilediğini ve dil çeşitlerinin ve kullanımlarının sınıf, cinsiyet, yaş gibi sosyal özelliklerle nasıl ilişki içinde olduğunu konu edinmektedir. Makro toplumdilbilim ise toplumların dil ile neler yaptığıyla ilgilenmektedir; başka bir ifadeyle, konuşma türlerinin işlevsel dağılımı, dil kayması, dil sürdürümü, dil değişimi ve dilsel toplulukların sınırlandırılması ve etkileşimi gibi konuları incelemektedir (Wardhaugh & Fuller, 2006, s. 13, akt. Nazlı, 2014).

Toplum ve dil arasındaki bu ayrılmaz ilişkiyi inceleyen toplumsal dilbilimin yabancı dil öğretimi çalışmalarını etkilemesi de kaçınılmazdır. Özellikle dil öğretiminde iletişimsel yaklaşımın önem kazanmasıyla birlikte, bu alanda toplumsal dilbilim çalışmaları da hız kazanmıştır.

1.1. TOPLUMDİLBİLİM VE İLETİŞİMSEL YAKLAŞIM

Dil öğretimine iletişimsel bir yaklaşım, en genel tanımıyla, belirli bir öğrencinin veya bir grup öğrencinin bilmesi gereken iletişimsel işlevler (özür dileme, davet etme, söz verme vb.) ve bu işlevleri uygun şekilde ifade etmek için belirli dilbilgisi formlarının nasıl kullanılabileceği temel alınarak oluşturulan yaklaşımdır (Canale & Swain, 1980).

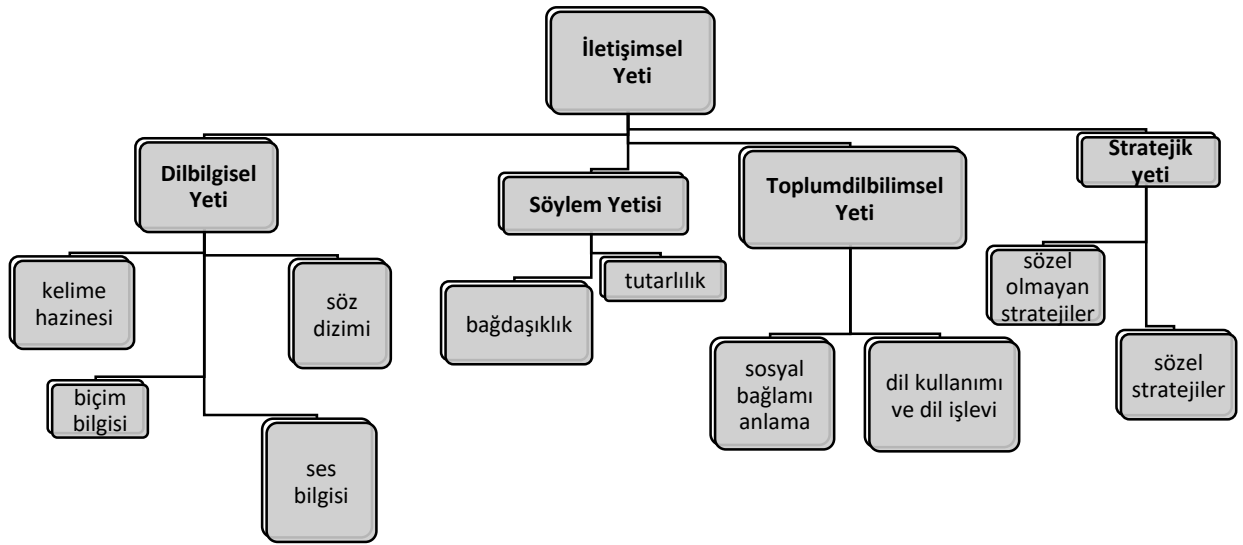
İlk olarak Hymes (1972) tarafından öne sürülen ve daha sonra Canale ve Swain'in (1980) çalışmalarıyla geliştirilen iletişimsel yeti/yeterlik kavramı, yabancı dil öğretiminin amaçlarında ve içeriğinde temel bir değişikliğe neden olmuştur. Daha önce, bir dilin biçimsel özelliklerine hâkim olma konusu önemliken iletişimsel yeti kavramı ile, bir dilin nasıl kullanıldığını öğrenmenin daha önemli olduğu fikri ağırlık kazanmaya başlamıştır (Ellis, 1991).

Toplumdilbilim ve iletişimsel dil öğretimi arasındaki bağlantı uzun zamandır bilinmektedir. Toplumdilbilim değişkenlerine dair bilgi de yabancı bir dilde iletişim kurmayı öğrenmenin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. İletişimsel öğretim metodolojilerinin amacı da dil öğrenenlerin yabancı bir dilde etkili bir şekilde anlam alışverişi yapma yeteneklerini geliştirecekleri bir ortam yaratmaktır (Dörnyei, 2013). En genel anlamıyla, bu etkili iletişim kurma yeteneği de **iletişimsel yeti** olarak adlandırılır.

Yalnızca biçim odaklı olan yaklaşımlarla karşılaştırıldığında, öğrencileri hedef dilin pragmatik, işlevsel ve özgün kullanımına dahil etmek için tasarlanan bu yeni yaklaşımın, gerçekten de öğrencilerin yabancı dildeki akıcılığını ve iletişimsel güvenini geliştirmede çok daha iyi bir iş çıkardığı belirtilmektedir (Lightbown & Spada, 1990). Richards'a göre (2006), iletişimsel yaklaşımın nihai amacı öğrencilerin iletişimsel yetilerini geliştirmektir ve temel ilkeleri şunlardır: Gerçek iletişimi dil öğreniminin odak noktası yapmak, öğrencilerin dil bilgilerini test etmeleri için fırsatlar yaratmak, dil alıştırmaları sırasında öğrencilerin hatalarına karşı hoşgörülü olmak, öğrencilerin hem doğru hem de akıcı konuşabilmelerini sağlamak, konuşma, okuma, dinleme gibi farklı dil becerilerini birleştirmek ve öğrencilerin dilbilgisi kurallarını kendilerinin keşfetmelerine olanak sağlamak.

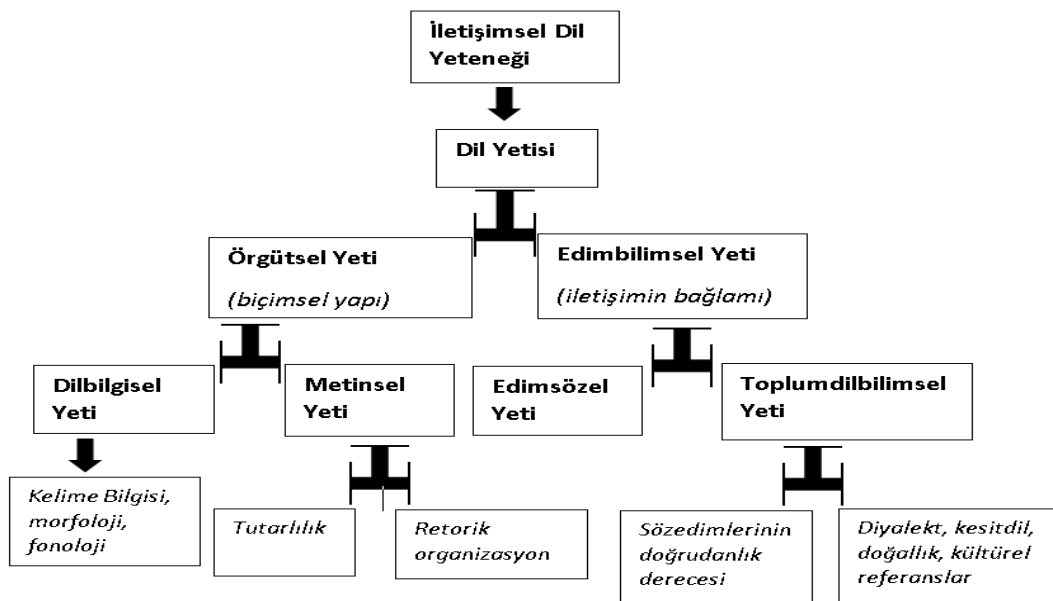
Yukarıda da belirtildiği gibi iletişimsel yeterlik ve yabancı dil sınıfları arasındaki bağlantının tartışıldığı en bilinen çalışmalardan biri Canale ve Swain (1980) tarafından gerçekleştirilmiş ve yeni bir model ortaya konmuştur. Bu modelde iletişimsel yeterlik üç bölüme ayrılmaktadır: dilbilgisi yeterliği, toplumdilbilimsel yeterlik ve stratejik yeterlik. Dilbilgisi yeterliği, öğrenenin doğru sözcükleri kullanma becerisinin yanı sıra dilin morfolojisi, cümle yapısı ve ses sistemi ile ilgili kuralları içermektedir. İkinci yeterlik türü olan toplumdilbilimsel yeterlik ise bir dil öğrencisinin bir sözceyi sosyal bağlam içerisinde yorumlama becerisini ifade eder. İletişimsel yeterliğin üçüncü parçası olan stratejik yeterlik ise iletişimde aksaklıklar meydana geldiğinde, öğrencinin bu aksaklıkları gidermek için başvurduğu yollar olarak tanımlanabilir. Örneğin, belirli bir anlamı iletme için gerekli olan dilbilgisel bir formu bilmediğinde, bunu başka sözcüklerle ifade etmeyi ya da sosyal statüsünü tam olarak bilmediği biri karşısında doğru dil kullanımını seçmeyi öğrenmesi gerekecektir. Bunu yapmak için de stratejik yeterlik kazanması gerekmektedir (akt. Geeslin & Long, 2014, s. 5).

Şekil 1. Canale ve Swain'in (1980) İletişimsel Yeti Modeli

Bu konuda yapılan diğer bir önemli çalışma ise Bachman'a (1990) aittir. Bachman, iletişimsel yetiyi ikiye ayırmıştır: *örgütsel yeterlik* ve *edimbilimsel yeterlik*. Örgütsel yeterlik dilbilgisel ve metinsel yeterlikleri içermektedir. Edimbilimsel yeterlik ise toplumdilbilimsel ve edimsel yeterlikleri (dili kullanarak belirli işlevleri yerine getirme yeteneği) içermektedir.

Şekil 2. Bachman'ın (1990) İletişimsel Yeti Modeli

Ellis (1991) ise iletişimsel yeterliği iki bölüme ayırmaktadır: *dilsel* ve *işlevsel* yetiler. Dilsel yeti, dille ilgili kurallara ait bilgileri içerirken işlevsel yeti içerisinde toplumdilbilim, söylem bilgisi ve stratejik bilgiler yer almaktadır. Sonuç olarak, toplumdilbilimsel yeti, iletişimsel yaklaşımın ayrılmaz bir parçasıdır ve dolayısıyla, yabancı dil öğretiminin de önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

1.2. TOPLUMDİLBİLİMSEL YETİ

Öncelikli olarak biçimsel doğruluğa odaklanan geleneksel dil öğrenimi görüşlerinin aksine, dil öğretimi ve öğrenimine yönelik iletişimsel yaklaşımlar, her zaman dilin otantik bağlamlarda kullanımını vurgulamış ve dilbilgisine ek olarak, dilin toplumdilbilimsel, sosyokültürel, stratejik ve söylemsel boyutlarına da odaklanmıştır (Mougeon, Nadasdi & Rehner, 2010, s. 79).

Toplumdilbilimsel yeti, bir dil bilgisi formuna eşlik eden sosyal mesajları uygun şekilde yorumlamak veya üretmek için etkileşimin gerçekleştiği bağlamı dikkate alma kapasitesini ifade eder. Daha basit bir ifadeyle, dil öğrencilerinin kendilerini, içinde buldukları sosyal durumlara uygun şekilde yanıt verecekleri dilsel araçları kullanmaları demektir (Geeslin & Long, 2014, s. 237). Lyster (1994, s. 263) ise toplumdilbilimsel yetiyi “bağlam içinde sosyal açıdan uygun konuşmayı tanıma ve üretme kapasitesi” olarak tanımlamaktadır.

Bir dilde, kiminle, nerede, hangi bağlamda konuşulduğuna bağlı olarak aynı şeyi ifade etmenin farklı yolları bulunmaktadır. Genellikle, samimi ortamlarda tercih ettiğimiz dil formlarını işverenimizle ya da öğretmenlerimizle konuşurken tercih etmeyiz. Dildeki bu çeşitliliğe toplumdilbilimsel varyasyon adı verilmektedir. Söz dizimsel, fonolojik, morfolojik, vb. düzeylerde, konuşucuya farklı sosyal bağlamlarda kullanabilecekleri bir dizi seçenek sunulmaktadır ve konuşucu da bu seçenekler arasından içinde bulunduğu sosyal bağlama en uygun olanları kullanmaktadır (Holmes ve Wilson, 2017, s. 4). Yabancı dil öğretiminde toplumdilbilimsel yetinin göz önünde bulundurulması önemlidir, çünkü hedef dilde hangi anlamın ve yapının sosyal açıdan uygun olduğu, kültürden kültüre değişiklik gösterir (Keser, 2018, s. 22).

Her ne kadar toplumdilbilim çok geniş bir çalışma alanına sahip olsa da bu tez toplumdilbilimi yabancı dil öğretimi bağlamında ele almaktadır. Bu nedenle, toplumdilbilim ile ilgili bazı kavramlar bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Yabancı dil öğretiminde önemli yeri olan toplumdilbilimsel kavramlardan varyasyon, dil değışkeleri (variety), nezaket kuralları, hitap biçimleri, dolgu ifadeleri, deyim ve atasözleri ve örtmecelere yer verilirken kod değıştirme, isogloss, pidgin ve kreyol gibi daha çok makro toplumdilbilimin çalışma alanına giren bu kavramlar çalışma kapsamında yer verilmemiştir.

1.3. TOPLUMDİLBİLİMSEL VARYASYON

Bireyler içinde buldukları sosyal gruplara veya durumlara göre dillerinde değışiklikler yapar, bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde dillerini uyarlarlar. Bu duruma toplumdilbilimsel varyasyon (çeşitlilik, değışim) adı verilmektedir. Diğer bir deyişle, toplumdilbilimsel varyasyon bir konuşmacının dili kullanırken yaptığı farklı seçimlerdir. Bu seçimleri yaparken kullandığı alternatifler ise değışken (varyant) olarak adlandırılmaktadır. Örneğin; “Selam” ve “Merhaba” Türkçede selamlaşırken kullanılacak iki alternatif, yani toplumdilbilimsel varyantlardır. Bunlardan ikincisi resmî durumlarda kullanılabilen iken birincisinin bu tarz durumlarda kullanılması uygun olmayacaktır. Başka bir örnek vermek gerekirse, evinde ailesiyle Karadeniz ağzı ile konuşan Karadenizli bir birey, işyerinde veya okulda standart söyleyiş biçimlerini kullanmayı tercih edecektir. Görüldüğü üzere, dildeki varyantlar sözcüksel, fonolojik, morfolojik veya sözdizimsel olmak üzere her dil düzeyinde gerçekleşebilir. Sosyal açıdan belirli varyantların seçimi; iletişim durumu, sosyal sınıf, bölgesel köken, yaş veya eğitim gibi dil dışı birçok faktörlere bağlı olarak şekillenmektedir (Balcı, 2020). Bireylerin dil seçimlerini etkileyen bu faktörlere ise *değişke* (variety) adı verilmektedir. Değişke, belirli bir konuşmacı grubu tarafından konuşulan dildir. Bu konuşmacı grubu, coğrafi bölgeye olduğu kadar eğitim düzeyine, cinsiyete veya etnik kökene göre de tanımlanabilir. Diğer bir deyişle, dilin belirli bir sosyal grup içerisinde kullanılma biçimidir (Geeslin & Long, 2014, s. 28). Bu nedenle, yabancı bir dil öğrenmek yalnızca kelimelerin anlamlarını ve nasıl telaffuz edileceğini öğrenmekten ibaret değildir; kullanıldıkları toplumsal bağlamda ne anlama geldiklerini de bilmemiz gerekir. Bu da o dilin kullanıcılarının kültürel ve

sosyal normlarının da anlaşılması anlamına gelmektedir. Toplumdilbilimsel değişkenler, stil veya kesitdil, sosyal statü, grup üyeliği vb. belirteçleri olarak kullanılabilirler için dilbilimciler ve dil eğitimcileri için özel bir ilgi konusudur (Mougeon, Nadasdi, & Rehner, 2010, s. 16).

Varyasyon, bir dilin doğal bir özelliğidir ve dili bağlama uydurmak amacıyla değiştirmek etkili bir iletişimin gerçekleşmesi için şarttır (Geeslin & Long, 2014, s. 271). Bu anlamda, yabancı dil öğretiminde dilsel çeşitliliği/varyasyonu göz önünde bulundurmanın gerekliliği yadsınamaz. Holmes ve Wilson'a (2017, s. 9) göre dilsel seçimler genellikle insanların aşağıdaki unsurlardan biri veya daha fazlasına ilişkin farkındalığını gösterir:

1. Katılımcılar: kim konuşuyor ve kiminle konuşuyor?
2. Etkileşimin gerçekleştiği ortam veya sosyal bağlam: nerede konuşuyorlar?
3. Konu: ne hakkında konuşuyorlar?
4. İşlev: neden konuşuyorlar?

1.4. DİL DEĞİŞKELERİ

Daha önce de belirtildiği gibi bir dili konuşmak, sadece o dilin dilbilgisel yapısını bilmekle mümkün değildir. Dili konuşabilmek için o dilin toplumsal yapısına hâkim olmak gerekmektedir. Dili bilen kişi, dilin şartlara uygun olan çeşitlerini kullanabilmelidir (Öztürk Dağabakan, 2019). Toplumdilbilimsel yeti de belirli bir dil biçimine karşılık gelen sosyal mesajları uygun şekilde yorumlamak ve üretmek için iletişimin gerçekleştiği bağlamı dikkate alma kapasitesini ifade etmektedir. Daha basit bir ifadeyle, ikinci dil öğrencilerinin, içinde buldukları sosyal durumlara uygun dil biçimlerini seçebilmeleridir. Bağlamsal dil kullanımıyla ilişkilendirilen ve toplumdilbilimsel bir terim olan değişke, belirli sosyal şartlar altında, kendine has sosyal bir dağılımla kullanılan bir dizi dilbilimsel form olarak tanımlanmaktadır (Holmes & Wilson, 2017, s. 6).

Birçok dilbilimci dilsel değişkeleri farklı biçimlerde sınıflandırmaktadır. Aşağıdaki tablolarda Löffler (1994) ve Dittmar'ın (1997) sınıflandırmalarına yer verilmektedir (akt. Öztürk Dağabakan, 2019, s.58-59).

Tablo 1. Löffler'in (1994) toplumdilbilimsel değişimleri

Kriterler	Değişme	Örnek
Medyum, araç	Medyolekt (araç değişimi)	konuşma dili, yazı dili
İşlev	Fonksiyolekt (işlevsel değişim)	gündelik dil, alan dili, bilimsel dil, edebi dil, basın dili vb.
Bölgesel dağılım	Diyalekt (bölgesel değişim)	Bavyera ağzı, Swabian ağzı
Konuşmacı grupları	Sosyolekt (grup değişimi)	tabaka dili, grup dili
Yaş ve cinsiyet	-Gerontolekt (yaşlı dili), -Seksylekt/Cenderlekt (cinsiyet dili)	çocuk dili, gençlik dili, yaşlıların dili, yetişkin dili ve kadın dili, erkek dili
Durum	Sityolekt, biçem	monolojik, diyalogik
Bireysel dilsel özellikler	İdyolekt	

Tablo 2. Dittmar'ın (1997) değişimler sınıflandırması

Kriter/Boyut	Değişme	Örnek/Doğuştan gelen özellikler
Kişi	-İdyolekt - Öğrenen dili (Lernerlekte)	Benzersiz bireysel kimlik
Alan	-Diyalekt - Kentsel dil (Urbanolekte) - Bölgesel dil (Regiolekte)	Yerel, bölgesel, bölgeler üstü kimlik
Grup	-Sosyolekt (grup dili) - Seksylekt (cinsiyet dili) - Gerontolekt (yaşlı dili) - Slang (argo)	Değerler çatışması (iyi/prestijli, kötü/damgalanmış)
Kodlama	-Standart dil - Günlük dil	Normatif doğruluk (yazılı, sözlü kullanım)
Durum	-Özel değişim - Kesit dil (register) - Biçem (stil)	Bağlam
Temas	-Pidgin ve Kreyol dilleri - Ülke dışındaki genişlemiş koddaki dünya dillerinin diyalektleri	Güç (siyasi, askeri, ekonomik, kültürel)

Bu çalışmada, değişkeler açıklanırken Öztürk Dağabakan'ın (2019) sınıflandırması göz önünde bulundurulmuştur; ancak, daha önce de belirtildiği üzere, yabancı dil öğretimi kapsamına girmeyen bazı değişkeler çalışmanın dışında bırakılmıştır.

1.4.1. Bölgesel Değişkeler

İmer (1990) bölgesel türleri belirli bölgelerde ya da yerleşim alanlarında oluşan, standart dilin birleştirdiği kullanımlar olarak tanımlamaktadır. Örneğin, Doęu Anadolu ağızları, Orta Anadolu ağızları vb. standart Türkçe içerisindeki bölgesel kullanımlardır demektedir ve şu örnekle konuya açıklık getirmektedir (İmer, 1990, s. 41):

“... standart Türkiye Türkçesinde patates sözcüğüyle anlatılan kavrama karşılık olarak Anadolu'nun çeşitli yörelerinde pek çok sözcükle karşılaşmaktadır: fısırgan, gumpir, gostil, kartına, hazırnur, normuz, höngül vb. bunlardan her birinin yöreden yöreye değişen çeşitli söylenişleri vardır.”

Bölgesel türlerin sınıflandırılması konusu tartışmalıdır. Demir (2006) ağız, şive, lehçe terimleri konusunda İstanbul ve Ankara ekollerinin farklı görüşleri olduğunu ve ağız, şive, lehçe şeklindeki üçlü ayrımın yapılmasının İstanbul Türkoloji ekolüne özgü olduğunu belirtmektedir. Ağız terimi, bir üst dilin çatısı altındaki yerel konuşma biçimleri olarak tanımlanmaktadır (Demir, 2002). Dünya üzerindeki bütün dillerde çeşitli ağızlar bulunmaktadır ve temel farklılıkları ses düzeyinde gerçekleşmektedir. Türkiye'de Ege ağızı, Trabzon ağızı gibi çeşitli ağızlar bulunmaktadır. Aynı toplum içerisinde farklı ağızları kullanan insanların birbirlerini anlama düzeyleri oldukça yüksektir. Örneğin, “geliyorum” sözcüğü Ege'de “geliyom”, Trabzon'da “celeyrum” şeklinde fonetik açıdan çok farklı şekillerde ifade edilse de Türkiye'de yaşayan biri bunları anlamakta güçlük çekmeyecektir. Ancak, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bir birey, eğer yalnızca standart Türkçeye maruz kalmışsa, bu ağızları anlamakta güçlük çekecektir. Bu farklılıklar sözcük düzeyinde de gerçekleşebilmektedir. Örneğin, Trakya'da “çocuk” kelimesinin karşılığı olarak “kızan”, Karadeniz'de ise “uşak” sözcükleri kullanılmaktadır. Şive ise ağız ile lehçe arasında farklılık düzeyine sahiptir. Yukarıda da belirtildiği üzere ağız, şive, lehçe ayrımı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Özellikle şive konusu tartışmalıdır. Demir'in (2006) Ergin'den (1998, s. 10) aktardığına göre şive, bir dilin

bilinen tarihi seyri içerisinde ayrılmış olup bazı ses ve şekil ayrılıkları gösteren kolları, bir kavmin farklı kabilelerinin birbirinden farklı konuşmalarıdır.

Son olarak lehçe, bir dilin tarihsel, bölgesel, siyasal nedenlerle ses, yapı ve sentaktik özellikleriyle ayrılmış kolunu oluşturmaktadır (Günday, 2013). Örneğin, günümüzde Türkçenin iki farklı lehçesi olan Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesi arasındaki karşılıklı anlaşılabilirlik düzeyi oldukça azdır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin, bölgesel farklılıklardan kaynaklanan dilsel değişkelere dair farkındalık kazanmaları sınıf ortamında pek dikkate alınmamaktadır. Bir konuşmacının coğrafi kökenini ayırt edebilmenin, henüz bir ifadenin temel unsurlarını anlamak için mücadele eden dil öğrencisi için bir zorunluluk olmadığı söylenebilir (Geeslin & Long, 2014, s. 5) Ancak, ana dili konuşurları ile etkileşimde buldukları ortamlarda, standart dışı dil biçimlerine de maruz kalarak Türkiye’de konuşulan farklı ağızlara dair bilgi edinebilirler.

1.4.2. Grup Değişkeleri

Grup değişkeleri, bir sosyoekonomik sınıf, meslek grubu, yaş grubu veya başka bir sosyal grup tarafından kullanılan bir dil biçimleridir. Zümre dili, sınıf dili ya da sosyolekt olarak da adlandırılır (Öztürk Dağabakan, 2019). “Toplumsal kullanım” biçiminde Türkçeye aktarılabilecek olan bu kavramdan kısaca grup dili anlaşılmaktadır ve bir toplumsal grubun söz varlığının tümü olarak tanımlanabilmektedir (İmer, 1990, s. 44). Trudgill (2000, s. 462) ise konuşmacılarının coğrafi arka planından ziyade toplumsal arka planıyla ilgili olan dil çeşidi olarak tanımlamaktadır.

Grup değişkeleri yaş, cinsiyet, sosyal tabaka gibi pek çok faktöre göre şekillenmektedir. Aşağıda, günümüzde dil tercihlerini ve özellikle hitap biçimlerini etkileyen önemli değişkeler olan yaş ve cinsiyete bağlı değişkeler ile argo ve jargon açıklanmaktadır.

1.4.2.1. Cinsiyete Bağlı Değişke

Kadın ve erkekler dil kullanımları açısından farklılık gösterebilmektedirler. Kadın ve erkek dilindeki cinsiyetten kaynaklanan bu farka genderlekt adı verilmektedir.

Kadınlardan kullandıkları dil konusunda daha nazik, yumuşak olmaları beklenirken erkekler için çoğu durumda böyle bir beklenti söz konusu değildir. Bazı kelime ve ifadelerin yalnızca kadınlar, bazılarının ise yalnızca erkekler tarafından kullanılması beklenir ve aksi olduğunda toplum tarafından yadırganabilir. Örneğin, bir erkeğin resmî olmayan bir bağlamda, arkadaşlarıyla konuşurken “lan” kelimesini kullanması daha az yadırganırken bir kadının benzer bir durumda bu sözcüğü kullanması uygun bulunmayabilir. Diğer taraftan, bir kadının arkadaşlarına hitap ederken “canım, aşkım” gibi sevgi sözcükleri kullanması toplumsal açıdan herhangi bir anormallik teşkil etmezken aynı sözcüklerin bir erkek tarafından arkadaşlarına karşı kullanılması uygunsuz bulunabilir.

Kadın ve erkeklerin kendi kullandıkları dilin yanı sıra onlara karşı kullanılan dil de değişkenlik göstermektedir. Bu fark, öncelikle hitap biçimlerinde görülebilir. Türkçede erkeklere hitap ederken “Bey” sözcüğü kullanılırken kadınlar için “Hanım” sözcüğü kullanılmaktadır.

Sonuç olarak, kadınlar ve erkekler hiçbir toplumda tam olarak aynı şekilde konuşmazlar. Üzerinde araştırma yapılan her sosyal sınıfta erkeklerin kadınlardan daha çok yerel biçimler kullandığı görülmektedir. Bunun nedeni, toplumun kadınlardan erkeklere göre daha iyi davranış bekleme eğiliminde olmasıdır. Örneğin, küçük erkeklere genellikle küçük kızlara göre daha fazla özgürlük tanınır, erkek çocukların yanlış davranışları daha hoş görülür (Holmes & Wilson, 2017, s. 466). Bu nedenle, yabancı dil öğretiminde dikkate alınması gereken önemli bir husustur.

1.4.2.2. Yaşa Bağlı Değişke

Gençlik dili, gençlerin dil profillerini oluşturma ve dolayısıyla bir kimlik bulma çabasıyla kullandıkları belirli konuşma ve yazma şekilleridir (Öztürk Dağabakan, 2019, s.112). Tüm dünyada gençlerin kullandığı dinamik dilin toplumdilbilimsel bağlamda standart dilden çok farklı bir şekilde hızla geliştiği görülmektedir (Günday, 2013). Özellikle teknoloji ve internetin çok yaygın kullanıldığı ve sosyal ilişkilerin de çok büyük oranda internet üzerinden yürütüldüğü günümüzde, gençlerin dilinde hızlı değişimler gözlemlenmektedir. Örneğin, geçtiğimiz on yılda gençler arasında çok yaygın kullanılan “oha olmak, trip atmak, dermişim, vb.” gibi ifadeler artık neredeyse hiç

rastlanmamaktadır. İçinde bulunduğumuz on yılda ise gençler arasında “diss atmak, boş yapmak, vb.” pek çok yeni ifadeyle karşılaşmaktayız.

Yaşa bağlı olarak değişen durumlardan bir diğeri de gençlerin yaşlılara hitap etme şekilleridir. Batı toplumlarında kendinden yaşça büyük insanlar ilk isimleriyle çağrılabilir, fakat Türk toplumunda böyle bir kullanım hoş karşılanmaz. Kendinden yaşça büyük bir kişiye hitap ederken “amca/teyze, abi/abla” gibi hitap şekillerini kullanmak bir zorunluluktur. Aksi takdirde, saygısızlık olarak karşılanmaktadır.

1.4.3. Kodlama Derecelerine Göre Değişikler

1.4.3.1. Standart Dil ve Yerel Dil (Vernacular Speech)

Standart dil, diğer adıyla ölçünlü dil, kurallara uygun, sabit dilbilgisi ve imla kuralları olan, toplumun tüm bireyleri için aynı işlev ve geçerlilik alanına sahip olan kodlanmış değişikliklerdir. Standart dil, toplumun tamamı için geçerliliği kabul edilen dil değişikliği olduğu için sosyal tabaka belirtileri, yerel veya bölgesel izler taşımaz (Öztürk Dağabakan, 2019). Ölçünlü dil bir toplumda bölgeler, gruplar ve sınıflar üstü anlaşma aracı olarak tanınıp benimsenen ve kurumlaşan dildir ve hem yazı hem de konuşma dilini kapsar (Gökdayı, 2017). Genellikle toplumun eğitilmiş ve sosyal açıdan prestijli üyelerinin kullanımını kriter olarak alırlar. Örneğin, standart İngilizcenin gelişimi, standart bir dili karakterize eden üç temel kriteri ortaya koymaktadır: etkili veya prestijli bir çeşit olması, kodlanmış olması ve iletişim, edebiyat ve yönetim için sarayda kullanılması. Kısacası, politik olarak güçlü ve sosyal olarak prestijli olanların kullandığı dildir (Holmes & Wilson, 2017).

Yerel dil ise standart dilin dışında kalan, genellikle yazıya aktarılmayan dildir. Evlerde, sokakta, restoranlarda gerçekleşen gündelik konuşmalardan oluşur. Yerel dil daha çok düşük prestijli, eğitimsiz konuşma anlamında kullanılır, ancak toplumdilbilimin kurucularından sayılan Labov’a göre (2006) bu dili bireylerin yakın arkadaşları ve aile üyeleri arasında kullandıkları dil olarak nitelendirdiğini belirtmektedir. Yerel dil terimi, bir kişinin dilsel repertuarındaki konuşma diline ait çeşitliliği ifade eder. Diğer bir deyişle, tek dilli bir toplulukta, standart formların dışında kalan en gayri resmî ve sadece konuşma dilinde kalan dil formlarıdır.

Yerel kelimesi çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Genellikle standardize edilmemiş ve resmî statüsü olmayan bir dili ifade eder. İki dilli veya çok dilli toplumlarda yerel diller, standart dilden tamamen farklı bir dil olabilir, ancak Türkiye gibi tek dilli toplumlarda, yerel dillerden ziyade yerel ağızlar söz konusudur.

Yerel diller insanların evlerinde, okul gibi resmî ortamlara girmeden önce öğrendikleri ilk dillerdir ve birçok çok dilli toplulukta belirli bir yerel dili konuşan insan sayısı nispeten azdır. Dittmar'ın belirttiği üzere (1980, s. 134), çocuklar bölgesel kullanımlardan birine sahip olsa bile okulla birlikte ölçünlü dili öğrenmeye başlamaktadır. Çünkü okulda ölçünlü dil ile eğitim öğretim yapılır. Ölçünlü dil kullanımı, çocuğun toplumsal ayrıcalıkları kazanmasını da kolaylaştırmaktadır (akt. İmer, 1990, s. 39).

Yerel dil genellikle yazılı değildir, ancak standart dil bir yazı sistemine sahiptir. Bunun yanı sıra, standart diller daha prestijlidir ve yerel dillerden daha yaygın olarak kullanılır, bu nedenle onları öğrenmenin bariz avantajları bulunmaktadır (Holmes & Wilson, 2017, s. 464).

Keller (1982), dil eğitiminin amacının, öğrencilere, tüm ana dili konuşurlarının belirli bir yerel dili konuştuğunu ve bu dillerin sadece kabul edilebilir değil, aynı zamanda belirli durumlarda gerekli olduğuna dair farkındalık kazandırmak olduğunu belirtmektedir. Öğrenciler hiçbir yerel dilin bir diğerinden üstün olmadığını bilmelidirler. Train (2002) de ikinci dil öğretiminin amacının, öğrencilerin toplumdilbilimsel çeşitliliği tüm dillerin doğasında var olarak görmelerini sağlayan ve dil tutumları ve inançları ile dil aracılığıyla bireysel kimliklerin inşası arasındaki bağlantıyı araştıran eleştirel bir farkındalık olması gerektiğini belirtmektedir (akt. Geeslin & Long, 2014, s. 235).

1.4.4. Durumsal Değişikler

1.4.4.1. Kesit Dil ve Stil

En genel tanımıyla kesit dil, belirli bir sosyal bağlamda yapılan dil tercihleridir. Biber'ın (1995, s. 1) belirttiği üzere, değişkenlik insan dilinin doğasında vardır; bir konuşmacı farklı durumlarda farklı dil biçimlerini kullanabilir ve aynı şeyi farklı farklı şekillerde söyleyebilir. Bireyler, kiminle ve hangi toplumsal bağlamda konuştuğuna bağlı olarak

kullandıkları dilin resmiyet düzeylerinde, seçtikleri kelimelerde farklı tercihler yaparlar. Örneğin, akademik bir yazı yazarken kullanılan dil ile günlük yazarken kullanılan dil birbirinden oldukça farklıdır. Her dilin kendine özgü bir kesit dil sistemi bulunmaktadır (Ure, 1982).

Stil terimi ise, konuşmanın muhatabı, konusu ya da bulunulan ortam gibi etmenlerden etkilenen dil çeşitliliğini anlatmak için kullanılmaktadır. Bazı dilbilimciler bu tür dil varyasyonlarını kesit dil olarak tanımlarlar. Diğerleri, farklı meslek gruplarıyla ilişkili belirli kelime dağarcığını tanımlamak için kullanırlar. Ancak bu ayırım her zaman net değildir ve birçok toplumdilbilimci tarafından önemsenmemektedir (Holmes & Wilson, 2017, s. 280).

Stiller genellikle bir formalite ölçeğinde analiz edilir. Kesit diller ise belirli insan grupları veya belirli kullanım durumları ile ilişkilidir; örneğin, gazeteci dili, hukuk dili, spor yorumcularının, politikacıların dili veya mahkeme salonlarında, sınıflarda kullanılan diller vb. Buradaki kesit dil terimi, ortak ilgi alanları veya meslekleri olan insan gruplarının dilini veya bu gruplarla ilişkili durumlarda kullanılan dili ifade eder (Holmes & Wilson, 2017, s. 280). Tanımı açısından her ne kadar kesit dil ile benzer şeyler gibi görülsede kesit dilde iletişim için seçilen dilin türü önemliyken stilde bu türün nasıl kullanıldığı önemlidir. (Öztürk Dağabakan, 2019, s. 68). İkisi arasındaki en belirgin ayırt edici özellik genellikle kelime hazinesidir.

İnsanlar, kendileri ve muhatapları arasındaki psikolojik mesafeyi azaltmak veya konuşmalarına mizahi bir ton kazandırmak gibi çeşitli amaçlarla resmî değişkenler yerine resmî olmayan değişkenleri kullanmayı tercih edebilirler (Mougeon, Nadasdi, & Rehner, 2010, s. 16). Bir yabancı dil öğrencisi için resmî olmayan kesit dil biçimlerini veya stilleri öğrenmek hedef dil topluluklarıyla bağlantı kurarak ve kişisel ilişkiler geliştirerek dil girdisini arttırma gibi faydalar sağlayabilir. Çünkü sürekli resmî olan dil formlarını kullanan öğrenciler, ana dili konuşurlarına itici gelebilir. Örneğin, Türkçede ve Almanca, Fransızca vb. diğer birçok dilde, konuşanın muhatabının kim olduğuna göre “sen” ve “siz” zamirleri arasında bir seçim yapması gerekmektedir. Bu ikisinin arasında yanlış seçim yaptığı takdirde iletişimde aksaklıklar meydana gelebilir. Daha ileri seviyelerde, aşırı kurallı dil bilgisi biçimlerinin kullanılması, bir öğrencinin bireysel kimliğini ifade etme becerisini de engeller (Geeslin & Long, 2014, s. 249).

1.4.5. Kanal Değişikeleri

1.4.5.1. Konuşma Dili ve Yazı Dili

İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir araç olarak tanımlanan dilin, yazı dili ve konuşma dili olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır (Kansızoğlu, 2013). Bu iki dil, pek çok açıdan birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Yazı dili standarttır, ancak konuşma dilinde çok sayıda varyant bulunmaktadır. Bölgeler, toplumsal gruplar hatta bireylere göre değişebilen, halkın gündelik konuşmalarında kullandığı, seslere dayanan, dil bilgisi kurallarını sıkı sıkıya takip etmek zorunda olmayan konuşma diline karşılık yazı dili, düzenli, kurallara dayanan ve standart dilin yazıda kullanılmasıyla meydana gelen dildir (Gökdayı, 2017).

İletişimsel yeterlilik, bir öğrencinin hem yazılı hem de sözlü dile hâkim olmasını gerektirir. Bu, sınıf dışında bir dile maruz kalmayan öğrencilerin farklı resmîyet düzeylerinde dil kullanimlarına; dolayısıyla, çeşitli sosyal bağlamlarda gerçekleşen etkileşim örneklerine erişimi olması gerektiği anlamına gelir. Bu nedenle, yabancı dil öğretiminde hem yazılı hem de sözlü kanallar yoluyla gerçekleşen iletişim örneklerine yer verilmesi gerekmektedir.

1.5. NEZAKET KURALLARI

Bireyler, belirli durumlarda, iletişim kurdukları insanlara karşı nazik olmak adına belirli dil formlarını kullanırlar. Nezaket ile ilgili davranış normları gibi dilsel nezaket de kültürden kültüre değişebilmektedir. Örneğin, “Yabancı bir kültürde, davet edilen evde yenilen yemek sonrası takdir nasıl ifade edilmelidir?”, “Bir daveti kibarca reddetmek mümkün müdür?”, “İnsanlar farklı konuşma topluluklarında nasıl selamlanmalıdır?” gibi soruların cevabı toplumdilbilim çalışmaları ile aranmaktadır (Holmes & Wilson, 2017, s. 293). Çünkü bu ifadelerin kullanımı, doğrudan hedef dilin kültürel değerlerini anlamakla ilgilidir.

Brown ve Levinson (1987) nezaket teorilerini açıklarken “yüz” kavramını ortaya atmışlardır. Yüz, bir konuşmacının başkalarına sunduğu öz imajı (self-image) olarak

tanımlanabilir. Nezaket de bu imajın zedelenmemesi için kullanılan bir araçtır. Brown ve Attardo (2005, s. 83), bu duruma şöyle bir örnek vermektedir; birinden bir ricada bulunduğunuzda ve o da sizi reddettiğinde imajınız zedelenir. Bu utanç verici durumdan kaçınmak için de elinizden geldiğince nazik olmaya çalışırsınız.

Holmes ve Wilson'a göre (2017, s. 303) dilsel nezaketi sağlamanın iki yolu bulunmaktadır. Bunlar *olumlu ve olumsuz* nezaket stratejileridir. Dilsel nezaketin iki farklı boyutu olan sosyal mesafe ve sosyal statü olumlu ve olumsuz nezaket arasındaki ayrımın temelini oluşturmaktadır. Pozitif nezaket yakınlıkla ilgilidir, paylaşılan tutum ve değerleri vurgular. Örneğin, patron bir astının kendisine adıyla hitap edebileceğini söylediğinde, bu yakınlığı ifade eden ve farklılıkları ortadan kaldıran olumlu bir nezaket hareketidir. Argo kullanımı, sevgi sözcükleri veya küfürler kullanarak daha az resmî bir tarza geçiş, olumlu nezaket ifade etme işlevine benzer şekilde işlev görebilir. Olumsuz nezaket ise insanlara saygı göstermek ve onları rahatsız etmekten kaçınmakla ilgilidir. Örneğin, emir kipini kullanmaktan kaçınmak olumsuz nezaket ifade eder. Olumsuz nezaket, sosyal mesafe ve statü farklılıklarına saygı duyma açısından uygun ifadeler kullanmak anlamına gelmektedir. Üstlerimize ve iyi tanımadığımız insanlara isimleriyle hitap etmekten kaçınmak bu tip nezakete verilebilecek başka bir örnektir.

Nezaketle ilgili toplumdilbilimsel normlar kültürlere göre çok farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Türkiye de dahil olmak üzere birçok doğulu toplumda, insanlar kendilerine yemek üzere bir şey uzatıldığında, yemek isteseler bile, ilk seferde kabul etmenin kabalık olacağını düşünürler ve reddederler. Karşı taraf da bu durumun farkındadır ve alması konusunda ısrar eder. Bu kuralların farkında olmayan, kültüre yabancı bir birey, karşısındaki tarafından yanlış anlaşılabilir davranışlarda bulunabilir.

Genel olarak baktığımızda, nezaket, sosyal uyuma katkıda bulunmayı ve sosyal çatışmalardan kaçınmayı içermektedir. Daha spesifik olarak, dilsel nezaket, uyumlu ilişkileri sürdürmek ve sorun yaratmaktan kaçınmak için başkaları tarafından amaçlanan ve algılanan veya değerlendirilen söylem stratejilerini veya dilsel aygıtları içermektedir. En basit ifadeyle dilsel nezaket, muhatabımızla olan sosyal mesafemize ve aramızdaki statü farklılıklarına bağlı olarak yaptığımız seçimlerdir (Mahmud, 2018). Örneğin, arkadaşlarımızla konuşurken kullandığımız dili, işyerinde patronumuzla konuşurken

kullanamayız. Özetle, herhangi bir dilde nazik olabilmek için o dil topluluğunun toplumsal değerlerini anlamamız gerekmektedir.

Sonuç olarak nezaket, dildeki varyasyona neden olan önemli bir etmendir. Yabancı bir dil öğrenen bireyler de hedef dildeki nezaket kurallarını bilmediklerinde kaba olarak algılanabilecek davranışlarda bulunabilirler. Bu nedenle, dilsel nezaket kuralları yabancı dil öğretiminde dikkate alınması gereken hususlardan bir tanesidir.

1.6. HİTAP BİÇİMLERİ

Herhangi bir toplumda, insanların birbirlerine karşı kullandıkları hitap seçimlerini etkileyen farklı unsurlar bulunmaktadır. Hitap biçimleri kültür temellidir ve belirli bir kültür bağlamında doğru davranmanın önemli bir parçasıdır. Ana dili konuşurları bunları nasıl kullanacaklarını çok iyi bilirler (Brown & Attardo, 2005, s. 88).

Muhatabımızla ilişkimiz, samimiyet derecemiz veya nerede konuşuyor olduğumuz ona karşı kullanacağımız hitap seçimlerimizi etkilemektedir. Tanıdığımız ve samimi ilişkiler içerisinde olduğumuz insanlara karşı teklifsiz hitap biçimlerini kullanabiliriz, ancak tanımadığımız veya yakın olmadığımız insanlar ile konuşurken daha resmi formları tercih ederiz. Örneğin, Türkiye’de arkadaşlarımızla konuşurken onlara isimleriyle sesleniriz. Diğer taraftan, sosyal statü olarak kendimizden daha yukarıda bulunan biriyle ya da bizden yaşça büyük biriyle konuşurken ilk isimlerini kullanmak sosyal açıdan uygun değildir. Bu gibi durumlarda, sosyal statüsü bizden üstün olan birine cinsiyetine bağlı olarak ‘Bey’ ya da ‘Hanım’ sözcüklerini eklemek daha doğudur. Benzer şekilde, kendimizden yaşça büyük bireylere, samimi ilişkiler içerisinde olsak bile, ‘amca’, ‘teyze’, vb. hitap sözcüklerini kullanmak gerekmektedir. Örneklerden anlaşılacağı üzere, hitap seçimlerini etkileyen en önemli faktörler yaş, cinsiyet, sosyal yakınlık derecesi ve sosyal statüdür. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi bu faktörlerin hitap biçimleri üzerindeki etkisi kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, Türkiye’deki durumun aksine, birçok Batılı toplumda bireylerin yaşça büyükleriyle konuşurken onlara ilk isimleriyle hitap etmeleri toplumsal açıdan kabul edilebilirdir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler de iletişimsel sorunlarla karşılaşmamak için bu tür kültürel farkların dil üzerindeki etkisinin bilincinde olmalı ve hangi durumlarda,

kimlere karşı hangi hitap biçimlerini kullanmaları gerektiğini öğrenmelidirler. Bu nedenle, kitaplarda farklı yaş ve cinsiyetten insanların birbirleri için kullandıkları hitap biçimleri inceleme ölçütlerine dâhil edilmiştir.

1.7. DOLGU İFADELERİ

Dolgu ifadeleri, konuşmacıların konuşma esnasında düşündüklerinde veya tereddüt ettiklerinde kullandıkları söylem belirteçleridir (Erten, 2014). Örneğin İngilizcede “well, you know, I mean” gibi ifadeler dolgu ifadeleri örnekleridir. Türkçede en sık kullanılanlar arasında “şey, peki, hani, var ya, tamam mı, falan, işte, böyle, yani, evet, ondan sonra” ifadeleri gösterilebilir. İnsanların konuşmalarının yüzde ellisi kadarını bu ifadeler oluşturmaktadır (Richards & Schmidt, 2012).

Yabancı bir dilde dolgu ifadelerini kullanmayı öğrenmek veya öğretmek oldukça zordur, çünkü ifadeler her zaman bilinçli bir şekilde kullanılmaz. Fakat yine de kullanılan dilin doğala yakın olması amacıyla öğrenilmesi ve öğretilmesi gerekmektedir. Bunu sağlamanın en yararlı yollarından biri, öğrenenlerin anadil konuşurlarının konuşmalarına maruz kalmasını sağlamaktır.

1.8. DEYİM VE ATASÖZLERİ

Deyimler, birden çok sözcükten oluşmuş, söz dizimsel kurallar ve anlamsal işleyiş bakımından bir bütün özelliği taşıyan, belli bir dile ve kültüre özgü dil öğeleri olarak tanımlanabilir (Topçu Tecelli, 2017). Deyimler söz dizimsel ve sözcüksel olarak kalıplaşmıştır ve değiştirilemezdir. Örneğin, Türkçede “baş” ve “kafa” sözcükleri eş anlamlı kelimeler olmalarına rağmen “başım belada” deyimini “kafam belada” şeklinde değiştirmek mümkün değildir. Deyimlerde kullanılan benzetmelerdeki imgelerin arkasında bir toplumun yaşam ve düşünce biçimiyle, kültürüyle ilgili ipuçları gizlidir (Topçu, 1999).

Atasözleri, bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan kalıplaşmış dil birimleridir (Aksan, 1996, s.33). Tanımından da anlaşılacağı üzere, atasözleri kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. Tıpkı deyimlerde olduğu gibi atasözleri

de bir halkın yaşam ve düşünce biçimi ve kültürüyle ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. Atasözleri dilimizin söz varlığının en önemli birimlerindedir ve bu nedenle, ifade gücü ve kavram zenginliği açısından üzerinde önemle durulması gereken dil birimleridir (Gülendam, 2012).

Deyim ve atasözlerinin yabancı dil öğretiminde yeri oldukça önemlidir. Topçu'nun (1999) belirttiği üzere, her ulusun, ülkenin, kültürün, hatta her kuşağın dünyayı algılama şekli farklıdır ve bu farklılığın en güzel kanıtları çeşitli imgeleriyle, benzetmeleriyle atasözleri ve deyimlerde bulunmaktadır. Anadilde ortak kültürü yansıtan bu söz kalıplarının yabancı dilde bilinmemesi iletişimi olumsuz yönde etkileyeceğinden, öğrenilmeleri rastlantıya bırakılmamalıdır. Türkçenin söz varlığında, başka dillere kıyasla, daha fazla atasözü, deyim, ikileme gibi kalıplaşmış dil birimleri bulunmaktadır ve bu durum, dilin söz varlığını zenginleştirmesinin yanı sıra dil kullanıcılarına yazılı ve sözlü iletişimde çok çeşitli anlatım yolları sunmakta ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde önemli bir rol oynamaktadır (Gökdayı, 2008).

1.9. ÖRTMECELER

Örtmece, yerine kullanıldığı ifade ile aynı anlama gelen fakat onun taşıdığı olumsuz çağrışımları içermeyen dilsel ifadelerdir (Brown & Attardo, 2005, s. 379). Örneğin, Türkçede 'ölmek' yerine 'Hakk'ın rahmetine kavuşmak, kaybetmek, dünya değiştirmek ya da ahirete geçmek' ifadeleri; benzer şekilde İngilizcede 'die' fiili yerine 'pass away' ifadesi kullanılarak ölüm kavramının olumsuz çağrışımları hafifletilmeye çalışılır.

Burridge (2012) ise örtmeceleri konuşmacıların veya yazarların belirli bir durumda belirli bir iletişim amacını yerine getirirken kullanmamayı tercih ettikleri ifadeler yerine seçtikleri kulağa daha hoş gelen alternatifler olarak tanımlamakta ve örtmecelerin kırıcı veya nezaketsiz olmaktan kaçınmak, bir konuyu kasten gizleme ve insanları aldatmak, bir olguyu veya nesneyi olduğundan daha prestijli göstermek, olumsuz sosyal klişelerin etkisini azaltmak, grup kimliğini pekiştirmek ve son olarak eğlenmek ve eğlendirmek olmak üzere altı amaçla kullanıldığını belirtmektedir. Kültür aktarımının dil öğretimin önemli bir parçası olduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa, kültür taşıyıcıları olan deyim, atasözleri, halk söyleyişleri gibi örtmecelerin de öğretiminde seçici ve titiz

davranılmalıdır ve günlük yaşamda iletişim kurarken ve kendini ifade ederken en çok ihtiyaç duyulan örtmece ifadelerinin öğretilmesi önemlidir (Ospanova, 2019).

2. TOPLUMDİLBİLİM VE YABANCI DİL ÖĞRETİMİ

Toplumdilbilim dil ve toplum arasındaki ilişkiyi incelemektedir ve bu nedenle, farklı sosyal bağlamlarda neden farklı konuştuğumuzu, dilin sosyal işlevlerini, telaffuz biçimlerini, deyimlerin ve argonun kullanımını açıklamaya çalışmaktadır. Öğrencilerin dili edinme becerilerindeki ve ana diline benzer konuşma üretme motivasyonlarındaki farklılıklar, toplumdilbilim ile dil öğrenme ve öğretme arasındaki ilişkiyi inceleme ihtiyacını doğurmaktadır (A. I. Sultan & H. Sultan, 2018). Yabancı dil öğrencileri çoğu zaman çalışmalarını nispeten iyi bir gramer bilgisi ile tamamlarlar ancak dili farklı sosyal durumlara uygun olarak ayarlayabilme becerisinden yoksundurlar. Broersma (2001) toplumdilbilimsel yetiyi edinme sürecinin kişinin ana dilinde bile zor olduğunu belirtmektedir. Toplumdilbilimsel bilgiye sahip olmak ne zaman susacağını ne zaman konuşacağını, ne zaman başkalarına iltifat edeceğini veya ne zaman özür dileyeceğini bilmek demektir. Bu yetiye ilişkin bilgi, dilsel olmayan mesajları da anlamamızı sağlar; yani, belirli bir sözceyi ifade etme biçimi, konuşanın yakınlık kurmaya mı yoksa mesafe koymaya mı çalıştığını anlamak konusunda önemlidir (Geeslin & Long, 2014, s. 5).

Yabancı dil sınıflarına toplumdilbilimsel çeşitliliğin dahil edilmesi, öğrencilere konuşmaları başlatma ve sürdürme, topluluktaki bireylerle bağlantı kurma, işyeri gibi resmî ortamlarda iletişim kurabilme gibi çok faydalı beceriler kazandırır ve bu nedenle, onların etkin birer konuşmacı olabilmeleri için resmî bir toplantı ya da bir telefon görüşmesi gibi farklı bağlamlarda dili konuşmasını sağlamak gerekmektedir (Enisa & Dikilitaş, 2015). Ancak, sınıf ortamında dilin nasıl kullanılacağını öğretmek basit bir iş değildir çünkü yabancı dil öğrenmek sadece yapısal, söylemsel ve stratejik kurallara hâkim olmayı değil, aynı zamanda öğrencilerin uygun biçimleri seçmelerine yardımcı olmak için toplumdilbilimsel kuralları içselleştirmelerini gerektiren bütünsel bir süreçtir (Yu, 2008). Örneğin, Türkçede pek çok farklı selamlaşma ifadeleri bulunmaktadır. “Merhaba, merhabalar, selam, selamlar, naber, selamün aleyküm” gibi farklı resmîyet seviyelerindeki ifadelerin kullanımı ve seçimi bulunduğumuz bağlama ve karşımızdaki kişiye göre değişmektedir. Türkçeyi anadili olarak konuşan kişiler, bunların nerede kullanılacağını bilir ve buna göre seçim yaparlar. Örneğin, iş yerinde patronunuzla selamlaşırken ‘N’aber?’ ifadesini kullanmaktan kaçınılırız. Ana dili konuşurları bu seçimi çoğu zaman üzerinde hiç düşünmeden yapar. Ancak, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen

bir bireyin hangi durumlarda hangi ifadenin kullanılacağını açık bir şekilde öğrenmesi, sosyal ortamda gözlemlemesi gerekmektedir. Aksi takdirde, sosyal açıdan uygunsuz durumlar ortaya çıkacaktır.

Yu (2008), toplumdilbilimsel yetiyi kazanmayı bu kadar zorlaştıran faktörlerden birinin de kültürel konuşma kurallarındaki farklılıklar ve bu yetinin doğasında var olan sosyal, kültürel ve pragmatik unsurlar olduğunu savunmaktadır. Başka bir deyişle, bir kültürel durumda uygun olan bir başkasında tamamen uygunsuz olabilir. Dil öğrenen kişi, genellikle kendi kültürünün konuşma kuralları ile hedef kültürün kuralları arasında ayırım yapamaz. Yu (2008) ayrıca, toplumdilbilimsel yetinin yabancı dil öğretiminde çok önemli bir yeri olduğunu herkes tarafından kabul edilmesine rağmen, bu yetinin yabancı dil sınıflarında en fazla ihmal edilen alan olduğunu belirtmektedir. Hu (2008), yabancı dil sınıflarında toplumdilbilimsel yetinin ihmal edilmesinin nedenlerinden biri olarak öğretmenlerin toplumdilbilimsel yeterliklerinin sınırlı olmasını göstermektedir. Ayrıca, Hu (2002) bu alanda yürüttüğü araştırmasında birçok yabancı dil öğretmenin yabancı dil bilgisinin toplumdilbilimsel açıdan iyi olmadığını ortaya koymuştur.

Yabancı dil edinimi çalışmalarında ağırlıklı olarak dilbilgisel yeterliliğe önem verilse de bir dil öğrencisinin etkili bir şekilde iletişim kurabilmesi için toplumdilbilimsel yetisinin de geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere, belirli bir toplum içerisinde kullanılan dil pek çok faktöre göre farklılık göstermektedir. Bunlardan hangisi veya hangilerinin sınıf içerisinde öğretilmesi gerektiği konusunun belirlenmesi gerekmektedir. Yabancı dil öğretiminde, öğrencilere kazandırılması amaçlanan dil, hedef dil olarak adlandırılmaktadır. Toplumdilbilim üzerinde araştırmalarından yapılabilecek en doğrudan çıkarımlardan biri, dil çeşitliliği hakkındaki farkındalığın yabancı dil sınıflarında “hedef dil”i nasıl tanımladığımız konusunda daha dikkatli düşünülmesi gerektiğidir (Geeslin & Long, 2014, s. 229). Bu alandaki çalışmaların artmasıyla birlikte bir dilin kendi içindeki varyasyonlarından hangisi veya hangilerinin sınıfta öğretilmesi gerektiği konusu daha fazla önem kazanmıştır. Örneğin “standart Türkçe” denildiğinde, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin öğrenmesi gereken dil olduğunu anlıyoruz. Toplumdilbilim de bu standardı kimin belirlediği ve standart dilin her zaman bir tane mi olduğu ya da zaman içinde değişip değişmediği sorularına cevap bulmaya çalışır.

Hedef dil bir yabancı dil öğrencisinin öğrenmeyi amaçladığı dil olarak tanımlanabilir. Standart ya da ölçünlü dil ise bir dilsel toplulukta bölgeler üstü anlaşma aracı olarak tanınıp benimsenen ve kurumlaşan dil türüdür (İmer, 1990, s. 40). Diğer bir ifadeyle, standart dil, her türlü resmî işin yürütüldüğü, o dile ait sözlüklerde ve dilbilgisi kitaplarında yer alan biçimdir. Standart terimi, kabul edilebilir dilin ne olduğunu, yani neyin konuşulması gerektiği ve dolayısıyla sınıf içerisinde neyin öğretilmesi gerektiğini anlatmak için kullanılır.

Toplumdilbilim ise ne öğretilmesi gerektiğiyle ilgilenmekten çok, dil normlarıyla ilgilenir. Dil normu, belirli bir gruba ait insanların en sık kullandığı yazılı veya sözlü dil biçimlerini ifade etmektedir (Geeslin & Long, 2014). Dil normu, dilin kullanımında uyulması gereken bazı kurallar bütünüdür her bir parçasıdır. Örneğin, bir devlet büyüğü ile konuşurken gerekli saygı ifadelerine dikkat ederek konuşmak gerekir. Dilsel normlardan sapma yaşanması halinde toplumsal normların tepkisine benzer yaptırımların uygulanması söz konusudur (Güven, 2012). Sınıfta kullanılacak dilbilgisel normları belirlemek için göz önünde bulundurulması gereken en önemli faktörlerden biri o dilsel formun ne kadar yaygın olarak kullanıldığıdır. Herhangi bir dilbilgisel formun birden fazla varyantı bulunuyorsa, bunlar arasından en yaygın olarak kullanılanı öğretime dahil edilmelidir.

Dil bilgisi kitaplarında sunulan materyaller çoğu zaman o dilin yazılı biçimindeki bütün özellikleri kapsamaz; standart-dışı görülen şeylerden kesin biçimde kaçınılır ya da bunlar konuşmada varsa argo diye kınanır ve kötü dilbilgisi diye etiketlenir; halbuki bu gayri resmî dil de eğitimli insanlar tarafından düzenli ve yaygın biçimde çok sık kullanılır. Sonuç olarak evde konuşurken, birine mektup yazarken, bir konuşma yaparken veya iş başvurusunda bulunurken kullandığımız dil farklıdır. Bir dil farklı resmîyet seviyelerinde kullanılabilir, dilbilgisinin görevlerinden birisi de bu farklılıkları göz önüne almaktır (Crystal, 2016). Toplumbilimsel yaklaşımda amaç, dili farklı toplumsal bağlamlar çerçevesinde doğru şekilde kullanarak başarılı bir iletişim ve etkileşim gerçekleştirebilmektir. Bu nedenle, yabancı dil öğretim programları ve ders kitaplarında söz konusu boyuta yönelik gerekli etkinliklerin yer alması faydalı olacaktır ve buna paralel olarak, Avrupa Ortak Başvuru Metnindeki yaklaşım da geleneksel bakış açısıyla sadece standart dilin öğretimini yeterli bulmamaktadır ve çok dillilik ve çok kültürlülük

çerçevesinde hedef dilin standart dışı kullanımlarının da öğretilmesini uygun bulmaktadır (Günday, 2013).

Kramersch (2014), yabancı dil öğrenenlerde toplumdilbilimsel yeterliği geliştirme konusundaki eksikliğin, gerçek durumlardaki iletişim için dili kullanmaya başladıklarında daha belirgin hale geldiğini belirtmektedir. Örneğin, bugün Türkiye’de İngilizce’nin yabancı dil olarak öğretiminde toplumdilbilimsel çeşitliliğe yeterince yer verilmediğini söylemek mümkündür. Kitaplarda yaygın olarak resmî bir İngilizceye yer verilmektedir. Dolayısıyla, İngilizcenin konuşulduğu resmî olmayan ortamlarda etkileşime giren Türkler, çok resmî, “kitap gibi” konuştukları şeklinde eleştiriler alabilmektedirler. Bu durumun bazen de konuşmacının muhatabı tarafından yanlış anlaşılıp kendisiyle arasına mesafe koymak amacıyla resmî bir şekilde konuşulduğu izlenimini uyandırmak ve sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesine engel olmak gibi sakıncaları bulunmaktadır. Balcı (2020), sınıf içerisinde dilsel çeşitliliğe yer verilmesinin önemini şu şekilde açıklamaktadır:

Varyasyon bilgisi eksikliği, bir dilin konuşmacıları arasında hedef dili kullanma biçiminde değişkenlik bulunması nedeniyle etkileşim sırasında anlaşılabilirlik ve kavrama açısından sorunlara yol açabilmektedir... Bu konuda eğitim açısından dil sisteminde veya konuşma topluluğunun sosyal yapısında bulunan faktörler ve dilsel sistemdeki değişken olan yapıların da irdelenerek gerekli görüldüğünde öğretilmesi birçok konuya açıklık getirecektir. Dilin ana dili, ikinci, üçüncü veya yabancı bir dil olması durumundan bağımsız olarak, dil sınıfında da varyasyon öğretimi yoluyla öğretmenlerin örneğin ikinci dil, yabancı dil bağlamında telaffuz problemlerinin ve yanlış yorumlamalarının önüne geçilmesi sağlanacaktır.

Dil öğretiminde amaç, öğrencilerin konuşmalarını farklı sosyal durumlara uygun düşecek şekilde ayarlayabilmesini sağlamak olmalıdır. Ancak şunu da kabul etmek gerekir ki sınıfta bir dile ait bütün varyantları öğretebilmek mümkün değildir. Bu durumda amaç öğrencilerin amaç ve ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak öğretime mümkün olduğunca çeşitlilik dâhil etmek olmalıdır. Bunun için farklı sosyal durumları temsil eden görevler tasarlanmalı ve öğrenciler bu durumlara uygun şekilde karşılık vermeleri konusunda yönlendirilmelidir (Geeslin & Long, 2014, s.238).

Özetle, iletişimsel yeterlik bir dil öğrencisinin hem yazılı hem de sözlü kanallarla resmî veya gayriresmî durumlarda iletişim kurabilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle, sınıf içerisinde kullanılacak materyallerin farklı dil kesitlerini, farklı sosyal ve profesyonel

ortamlarda kullanabilecekleri dil biçimlerini kapsayacak şekilde tasarlanması faydalı olacaktır.

2.1. YABANCI DİL EDİNİMİNE TOPLUMSAL YAKLAŞIMLAR

2.1.1. Sosyokültürel Kuram

Sosyokültürel teorinin kurucusu ünlü Rus psikolog Vygotsky'dir. Vygotsky'e göre (1978) biyolojik faktörler, temel süreçlerin ortaya çıkması için gerekli önkoşulu oluştursa da bu süreçlerin gelişmesi için sosyokültürel faktörler olmazsa olmazdır. Ellis'e (2000) göre sosyokültürel teori, öğrenmenin etkileşim yoluyla değil etkileşim içerisinde gerçekleştiğini varsayar. Öğrenenler, önce başka bir kişinin yardımıyla yeni bir görevi gerçekleştirmeyi başarır ve daha sonra bu görevi içselleştirerek kendi başlarına gerçekleştirebilirler. Bu şekilde sosyal etkileşimin öğrenmeye aracılık ettiği savunulmaktadır. Teorinin en önemli katkılarından biri, Vygotsky'nin **Yakınsal Gelişim Bölgesi** olarak adlandırdığı, çocuğun mevcut ve potansiyel gelişim seviyeleri arasında yaptığı ayrımıdır. Vygotsky, öğrenende iki gelişim düzeyi belirlemiştir. Biri, başkalarından yardım almadan, kendi yeteneği tarafından belirlenen gerçek gelişim düzeyi, diğeri ise kendinden daha yetenekli bireyler tarafından yardım aldığında erişebileceği potansiyel gelişim düzeyidir (Dongyu, Fanyu, & Wanyi, 2013). Bu ikisi arasındaki mesafe yakınsal gelişim bölgesi olarak adlandırılmaktadır. Etkili öğrenmenin sırrı, farklı beceri ve bilgi düzeylerine sahip iki veya daha fazla insan arasındaki sosyal etkileşimde yatmaktadır (Turuk, 2008). Vygotsky'e göre, dil gelişimi de dâhil olmak üzere, bilişsel gelişimin tamamı sosyal etkileşim aracılığı ile gerçekleşir; düşünce, içselleşmiş konuşmadır ve konuşma da sosyal etkileşim sayesinde ortaya çıkar (Keser, 2018, s. 11).

Ellis (2000), sosyokültürel teorinin öğrenenin bir görevi nasıl başardığına ve öğrenciler arasındaki etkileşimin yabancı dil öğrenim sürecine nasıl dayanak oluşturabileceğine odaklandığını belirtir. Sosyokültürel teori ilkelerinin yabancı dil sınıflarındaki uygulamaları görev odaklı yaklaşımda görülmektedir. Bu yaklaşım, öğrenmenin sosyal ve işbirlikçi yönlerini vurgular. Verilen görevler, öğrenenleri hedef dilin ana dili konuşurlarına özgü şekillerde konuşmak için düşünmeye yönlendirir (Robinson, 2011).

2.1.2. Kültürlenme Modeli

Kültürlenme modeli Schuman (1986) tarafından geliştirilmiştir. Schuman (1986), çalışmasında kültürlenmeyi dil öğrencisinin hedef dil grubuna sosyal ve psikolojik entegrasyonu olarak tanımlamaktadır. Sosyal boyutta iki gruptan söz etmek gerekir. Bunlar dili öğrenen grup ve hedef dilin konuşurlarından oluşan gruptur. Bu modele göre, öğrenen grup hedef dil grubunun kültürüne entegre olduğu ölçüde dili öğrenebilecektir. Ancak burada sosyal olarak entegre olmakla kastedilen şey hedef dil toplumunun yaşam tarzını ve değerlerini benimsemek değildir. Öğrencilerin sosyal olarak hedef dili konuşan toplulukla kaynaşması, aralarındaki teması arttırarak yeterince girdi almalarını ve dolayısıyla dili öğrenmelerini sağlayacaktır. Bazı sosyal faktörler bu teması teşvik edebilmekte veya engelleyebilmektedir. Bunlardan ilki, sosyal üstünlük ya da hakimiyettir. Politik, ekonomik ya da kültürel açılardan birbirine denk olmayan gruplar, birbirlerinin dillerini öğrenme konusunda sorun yaşayabilirler. Schuman (1986) çalışmasında, sömürgeci ülkelerin mensuplarının, yerel halkları kendilerinden aşağıda gördükleri için dillerini öğrenme konusunda isteksiz oldukları örneğini vermektedir. Bunun tam tersi de geçerlidir. Sömürge konumundaki halklar da kendilerini uzak gördükleri karşı grubun dilini öğrenmekte isteksizdirler. Dil öğrenimini etkileyen diğer sosyal faktörler arasında öğrenen grubun sayıca büyüklüğü ve grup üyelerinin birbirine bağlılığı, gruplar arasındaki uyum ve benzerlikler, hedef dil grubuna karşı tutum ve öğrenen grubun hedef dilin konuşulduğu ülkede kalmayı planladığı süre gibi durumlar sıralanmaktadır. Kültürlenme modelinin diğer boyutu olan psikolojik boyut ise gruplardan ziyade bireylere odaklanmaktadır. Bireyler, yabancı bir dil öğrenme sürecinde kültür şoku, motivasyon ve ego geçirgenliği gibi duygusal faktörlerden olumlu veya olumsuz etkilenebilirler. Öğrencilerin gelişim hızındaki ve nihai başarı düzeyindeki farklılıklar, bu öğrencilerin hedef dil grubunun kültürüne uyum sağlama düzeyi ile açıklanmaktadır (Yuca, 2015).

2.1.3. İletişim Uyum Kuramı

Bireyler, iletişim kurdukları insanlara göre konuşmalarını değiştirirler. Örneğin, bir bebekle konuşurken normalde konuştuğumuzdan çok farklı bir dil kullanırız. Bu seçimler

çoğu zaman bilinçsizdir; farkında olmadan konuşma hızımızı, ses düzeyimizi, vurgu ve tonlamamızı veya sözcük seçimlerimizi muhatabımızinkine daha fazla veya daha az benzer olacak şekilde değiştiririz (Dragojevic, Gasiorek & Giles, 2015). İletişim Uyum Kuramı da dildeki bu adaptasyonların neden ve nasıl gerçekleştiğini açıklamaya çalışmaktadır. Konuşmacıların, birbirlerine ve ilgili sosyal gruplara yönelik tutumlarını belirtmek için **yakınsama** ve **uzaklaşma** gibi belirli iletişim stratejileri kullandıklarını ve bu şekilde, sosyal etkileşimin, bir yanda sosyal kapsayıcılık ve diğer yanda farklılaşma ihtiyaçları arasındaki ince bir dengede olduğunu savunmaktadır (Giles & Ogay, 2007).

İletişim uyum kuramı, bireylerin iletişimi kısmen birbirlerine karşı tutumlarını belirtmek için kullandıklarını ve bu nedenle aralarındaki sosyal mesafe seviyesinin bir ölçüsü olduğunu savunmaktadır. Kişinin iletişimsel davranışını değiştirerek başkalarıyla yakınlaşma ve onlardan uzaklaşmaya yönelik hareketini uyum olarak adlandırmaktadır. Bu stratejiler arasından yakınlaşma, bu kuramın temelini oluşturmaktadır (Giles, 1973). Bireylerin iletişimsel davranışlarını çok çeşitli dilsel, dil ötesi ve sözel olmayan özellikler açısından birbirlerine daha benzer görünmek amacıyla uyarladıkları bir strateji olarak tanımlanmıştır. Buna karşın, ayrılma veya uzaklaşma stratejisi konuşmanın vurgulanmasına ve benlik ile öteki arasındaki sözel olmayan farklılıklara yol açmaktadır. Uzaklaşmada söz konusu durum, muhatabın iletişim davranışından bağımsız olarak bir konuşmacının kendi orijinal tarzını korumakta ısrar etmesidir (Bourhis, 1979). Yakınsama ve uzaklaşma, dilsel davranışların yanı sıra dilsel olmayan davranışlarla da karakterize edilebilir. Bu kuram, sosyal faktörlerin, özellikle konuşmacıların muhataplarının hem sosyal hem de dilsel yönlerine ve onları çevreleyen sosyal ortama ilişkin algılarının, sosyal etkileşim sırasında konuşmacılar arasındaki değişkenliği nasıl etkileyebileceğini göstermiştir (Geeslin & Long, 2014, s. 83-84). Sonuç olarak, etkili bir iletişim, sağlıklı bir grup kimliği duygusuna sahip olmak için yakınsama ve uzaklaşma arasında hassas bir denge gerektirmektedir.

Bu kuram doğrultusunda, yabancı dil öğrenen bireylerin de dillerini ana dili konuşurlarına uyum sağlayacak şekilde uyarlamaya çalışacakları söylenebilir. Öğrencilerin kullandıkları dil bilgisi yapıları, sözcükler, vurgu ve tonlamaları hedef dilde maruz kaldıkları girdiye göre şekillenmektedir. Bu nedenle, yabancı dil sınıflarında öğrencilere doğru ve yeterli düzeyde girdi sağlamak önemlidir.

2.1.4. Dil Sosyalleşmesi

Dil sosyalleşmesi yaklaşımı, dilin öğrenildiği ve kullanıldığı makro ve mikro bağlamları inceler; bireylerin kendilerinden daha bilgili ve yetkin diğer bireylerle etkileşiminin onların dilsel, kültürel ve iletişimsel yeterliklerinin gelişimi üzerindeki etkisini açıklamaya çalışır (Duff & Talmy, 2011, s. 95). Sosyalleşme, bireyin içinde yaşadığı toplumun diğer bireyleriyle etkileşim kurmasıdır. Bunu yapabilmelerini sağlayan en temel araç da dildir. Bu yaklaşıma göre öğrenenler yabancı bir dili ve ona ait kültürü öğrenme süreçlerinde o dilin ana dili konuşurları ile sosyalleşerek etkin bir şekilde rol almaktadır. Sosyalleşme evde, işyerinde, okulda ve hatta bir arkadaş grubu arasında çeşitli bağlamlarda meydana gelen etkileşim sonucu dilsel ve kültürel normlara maruz kalmak anlamına gelmektedir (Geeslin & Long, 2014, s. 92-93). Dille, dilde ve dil için sosyalleşme şeklinde de ele alınabilecek bu olgu; neyin, nerede, niçin, nasıl konuşulup konuşulmaması gerektiğinin edinilmesi ve yaşama biçimine dönüştürülmesi süreci olarak da tanımlanabilir (Kanatlı & Çekici, 2019). Bu yaklaşım, sosyalleşmenin yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu ve okul, işyeri gibi birçok ikincil sosyalleşme bağlamı olduğunu varsaymaktadır. Bu nedenle, yabancı dil sınıflarının, özellikle öğrenenlerin kendi kültürlerinin dışında yer alıyorsa, güçlü bir ikincil sosyalleşme bağlamı oluşturduğunu savunmaktadır (Poole, 1992). Ochs ve Schieffelin'e göre (1984), dil sosyalleşmesi iki temel süreci kapsar: dili kullanmak için sosyalleşme ve dil aracılığıyla sosyalleşme. Her iki süreç de dil ve kültürün karşılıklı bağımlılığına ve dilin sosyalleşme sürecinde oynadığı derin role işaret eder. Dili kullanmak için sosyalleşme, bu iki sürecin daha açık fakat daha az yaygın olanıdır ve acemilerin dili belirli şekillerde kullanmaya yönlendirildiği etkileşimsel durumlardır. Anne-babaların çocuklarını "teşekkür ederim" demeleri için yönlendirmeleri bu durumlara örnek gösterilebilir (Ochs & Schieffelin, 1984). Dil yoluyla sosyalleşme ise, dilin kültürel anlamı kodlamak ve yaratmak için kullanılmasıyla ilgilidir. Bu açıdan kültürel bilgi, dil biçimleri ve kullanımları yoluyla acemilere örtük olarak aktarılır. Belirli dilsel biçimleri dil öğrencileri ya da çocuklar tarafından çıkarılması gereken, "eylemler ve etkinlikler, kimlikler ve ilişkiler, duygular ve inançlar ve diğer alanlara ilişkin sosyo-kültürel bilgiler" olarak görülür (Ochs & Schieffelin 2011, s. 10).

Yabancı dil sınıfları hem öğretme hem de öğrenme süreçlerini zorunlu olarak etkileyen kültürel boyutları içerir (Poole, 1992). Burada acemiler öğrenenler, uzman ise öğretmendir. Bu nedenle, öğretmenin kullandığı dil ve öğrenenlerle kurduğu etkileşim öğrenmenin etkili bir şekilde gerçekleşmesi için önemlidir.

Sonuç olarak, hedef dilin ana dili ya da daha yetkin konuşucuları ile kurulan sosyal etkileşim hem iletişimsel yetkinliğin hem de hedef dil toplumunun tutum ve değerleri, adetleri, kimlikleri ve ideolojileri hakkındaki bilgilerin edinilmesine yardım eder (Duff & Talmy, 2011, s. 98).

3. YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA TOPLUMDİLBİLİMSEL YETİ

Dil kullanımlarımız büyük ölçüde kültür, konuşmacılar arasındaki ilişkiler ve içinde bulunulan ortam gibi birçok toplumsal faktöre bağlıdır. Bu nedenle, dil öğrencileri ve öğretmenlerinin dilin toplumdilbilimsel yönlerini dikkate almaları zaruridir (Dang & Seals, 2016). Ders kitapları da yabancı dil öğretiminde en sık kullanılan malzemelerin başında gelmektedir. Bu nedenle, ders kitaplarının toplumdilbilimsel unsurları barındırması ve varyasyon açısından zengin olması önem taşımaktadır. Çoğu zaman, yabancı dil öğrenenler sınıf ortamında öğrendikleri dilin, gerçek iletişim ortamlarında, özellikle teklifsiz dil formlarını kullanmaları gereken yerlerde, yetersiz kaldığından şikâyet etmektedirler. Bunun nedeni, sınıf içinde toplumdilbilimsel çeşitliliğin yeterince öğretime dahil edilmemesidir. Bu çalışma da yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarının bu çeşitliliği ne ölçüde sağladığı konusunda bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır.

3.1. YÖNTEM

Çalışma, tarama modelinde nitel araştırma olarak desenlenmiştir. Nitel araştırmalar ilişkilerin, etkinliklerin, durumların ya da materyallerin niteliğinin incelendiği çalışmalardır (Fraenkel & Wallen, 2006). B2 düzeyinde kullanılan ders kitaplarında yer alan veriler, nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırması amaçlanan olgular hakkında bilgi içeren yazılı malzemelerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2006). Bu çalışmada analiz edilecek olan dokümanlar ‘Yedi İklim Türkçe’ ve ‘Yeni Hitit Türkçe’ ve ‘Gazi TÖMER Yabancılar için Türkçe’ öğretim setlerinin B2 düzey ders kitaplarıdır.

Çalışmanın evreni Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarıdır. Örneklem olarak Yedi İklim, Yeni Hitit Türkçe ve Gazi TÖMER Yabancılar için Türkçe öğretim setlerinin B2 düzey ders kitapları seçilmiştir. Bunun nedeni, AOBM’de “Dil kullananlar bir dili B2 seviyesinden itibaren toplumdilbilgisel açıdan duruma ve

katılanlara uygun olarak telaffuz edebilirler. Dil kullananlar ancak bu seviyeden sonra, konuşmadaki çeşitlemelerle başedebilmeye ve farklı hitap tarzlarına hâkim olma yeteneği edinmeye başlarlar” ifadeleri ile toplumdilbilimsel farkındalığın kazandırılmasına en uygun seviyenin B2 olduğunun belirtilmesidir. Ayrıca, çalışmaya konu olan kitaplar, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde en sıklıkla kullanılan kitaplardandır.

Veri toplama aracı olarak doküman inceleme tekniğinden yararlanılmıştır. Kitapları incelemede kullanılan ölçütler, Avrupa Ortak Başvuru Metni’nin sosyodilsel yetenek başlığı altındaki maddeler ve literatür taranarak incelenen diğer çalışmalar esas alınarak oluşturulmuştur.

Türkçe öğretim ders kitapları toplumdilbilimsel bilgi aktarımı konusundaki yeterliği açısından incelenmiştir. AOBM’den ve literatür taranarak elde edilen verilerden yararlanarak bir kontrol listesi oluşturulmuştur. B2 düzey ders kitapları, bu kontrol listesinde yer alan unsurları içerip içermemesi açısından analiz edilmiştir. Elde edilen veriler ünite bazında tablolaştırılarak sunulmuştur.

Veri toplama aracı, Avrupa Ortak Başvuru Metni’nin sosyodilsel yeterlik bölümü esas alınarak hazırlanmıştır. Araştırmacı tarafından literatür taranarak elde edilen veriler doğrultusunda bazı ekleme ve çıkarmalar yapılmıştır.

Türkçenin, İngilizce, İspanyolca ya da Fransızcanın olduğu gibi farklı ülkelerde konuşulan diyalektleri bulunmamaktadır. Türkiye içinde konuşulan, büyük ölçüde fonetik farklılıklara dayanan farklı ağızlara yer verilmesi araştırmacı tarafından gerekli görülmemektedir. Bu nedenle incelemeye dâhil edilmemiştir. Diğer taraftan, toplumdilbilimsel açıdan, iletişimin gerçekleştiği kanal da oldukça önem arz etmektedir. AOBM’de yer almamasına rağmen ‘iletişim kanalları’ da çalışmaya dâhil edilmiştir. Benzer şekilde, AOBM’de örtmecelere de yer verilmemektedir, ancak toplumdilbilimin çalışma alanına girmesi nedeniyle çalışmada yer almaktadır.

AOBM’de, kesit dil farklılıkları ile ilgili bölümde kalıplaşmış, resmî, tarafsız, resmî olmayan, dostça ve çok samimi gibi altı farklı düzeyden bahsedilmektedir, ancak bu çalışmada resmî dil, ortak dil ve teklifsiz dil olmak üzere üç düzeye yer verilmektedir. Burada ortak dil, hem resmi hem de resmi olmayan durumlarda kullanılacak yansız bir dil kesitine karşılık gelmektedir. Kitaplardaki toplumdilbilimsel unsurların, bu üç dil

düzeinden hangisinde kullanıldığı belirtilmiştir. Fakat, halk bilgeliği ifadeleri ve iletişim kanalları bölümlerinde bu boyutlar dikkate alınmamış ve tek düzeyde incelenmişlerdir.

Son olarak, nezaketsizlik ifadeleri AOBM’de detaylı olarak alt maddeler halinde yer alsa da çalışmada tek bir başlık altında incelenmiştir.

Tablo 3. Veri Toplama Aracı

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			

Tablo 3 (devam). Veri Toplama Aracı

Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmece			
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler			
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta			
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

3.2. DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİNDE TOPLUMDİLBİLİMSEL YETİ

AOÖÇ’de sosyodilbilimsel yeterlilik, dil kullanımının sosyal boyutuyla ilgili bilgi ve beceriler olarak tanımlanmaktadır. Dilin sosyokültürel bir olgu olması nedeniyle özellikle sosyokültürel açıdan Çerçeve’de bulunanların çoğu toplumdilbilimsel yeterlilik ile de yakından ilgilidir. Burada ele alınan konuların özellikle dil kullanımıyla ilgili olduğu ve başka bir yerde ele alınmadığı belirtilmektedir. Bunlar; sosyal ilişkilerde dilsel belirleyiciler, nezaket kuralları, halk bilgeliği ifadeleri, kayıt dil farklılıkları ile lehçe ve ağızlardır.

Sosyal ilişkilerde dilsel belirleyiciler başlığı altında selamlama ifadeleri, hitap biçimleri söz alma kuralları ve heyecan ifade eden sözler yer almaktadır. Ayrıca bu ifadelerin kültürden kültüre farklılıklar gösterebileceği ve konuşmacıların birbirlerine göre sosyal statüleri, yakınlıkları ve içinde bulunulan duruma göre resmîyet derecelerinin değişeceği belirtilmektedir.

Nezaket kuralları ile ilgili olarak ise bu kuralların bir toplumdaki diğerine değiştiği ve yanlış yorumlandıklarında etnik gruplar arası yanlış anlaşılmanın en önemli kaynaklarından biri olduğu belirtilmektedir. Bu başlık altında olumlu ve olumsuz nezaket, “lütfen” ve “teşekkür ederim” benzeri ifadelerin yerinde kullanımı, nezaketsizlik alt başlıkları yer almaktadır.

Halk bilgeliği ifadeleri bölümünde atasözleri, deyimler, bilindik alıntılar ve inanç, tutum ve değer ifadeleri yer almaktadır.

AOÖÇ’de toplumdilbilimsel yeterlik başlığı altındaki bölümlerden bir diğeri de kesit dil farklılıklarıdır. Kesit dilin, burada, farklı bağlamlarda kullanılan dil çeşitleri arasındaki sistematik farklılıkları ifade etmek için kullanıldığı ve formalite düzeyindeki farklılıklarla ilgilendiği belirtilmektedir. Çerçeve metninde soğuk, resmî, yansız, resmî olmayan, yakın ve çok yakın olmak üzere altı farklı dil düzeyinden bahsedilmektedir. Aksi zorunlu nedenler olmadıkça, B1 seviyesine kadar tarafsız dil kesitlerinin öğretilmesinin daha uygun olacağı çünkü ana dili konuşurlarının yabancılarla karşı kullandığı ve onlardan kullanmasını beklediği dilin bu olduğu belirtilmektedir. Diğer dil kesitlerinin, zamanla, farklı metin türleri ile karşılaştıkça belirli bir süre içinde ortaya çıkacağı söylenmektedir.

Bu bölümdeki son başlık ise lehçe ve ağızdır. Öğrencilerin zaman içinde farklı etnik kökenlerden konuşmacılarla da temas kuracak olmaları nedeniyle farklı ağız ve diyalektlere de maruz kalmaları gerekliliğine değinilmiştir. Ancak, bu başlık çalışmanın kapsamı dâhilinde bulunmamaktadır.

Yabancı bir dil öğrenenlerin ancak B2 düzeyinden itibaren kendilerini toplumdilbilimsel olarak ilgili durumlara ve kişilere uygun bir şekilde ifade edebilecekleri, varyasyon ile başa çıkma becerisi kazanabilecekleri ve farklı dil düzeyleri ve deyimler üzerinde kontrol sahibi olmaya başlayacakları belirtilmektedir.

3.3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, öncelikle çalışma için geliştirilen kontrol listesindeki maddelerden hangilerine incelen kitaplarda yer verildiği gösterilmiştir. Ünitelerde, belirtilen maddelere ait unsurlardan birden fazla bulunması durumu ilk bölümde dikkate alınmamış, tek bir işaretle (✓) gösterilmiştir. Daha sonra bu kontrol listelerindeki toplumdilbilimsel unsurların neler olduğu her bir kitap için ayrı tablolarda, ünite bazında belirtilmiştir.

(**R**: Resmî dil, **O**: Ortak dil, **T**: Teklifsiz dil)

Tablo 4. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Hitap Biçimleri

	Yedi İklim Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri																										
	1			2			3			4			5			6			7			8					
	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler		✓	✓		✓			✓	✓			✓	✓													✓	
Sosyal statüye bağlı seçimler													✓													✓	
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler	✓						✓						✓	✓								✓				✓	
	Yeni Hitit YTDK Üniteleri																										
	1			2			3			4			5			6											
	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler	✓	✓	✓		✓																						
Sosyal statüye bağlı seçimler																											
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler	✓		✓										✓														
	7			8			9			10			11			12											
	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
	Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			✓																							
Sosyal statüye bağlı seçimler						✓												✓									
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler																		✓									
	Gazi TÖMER YTDK Üniteleri																										
	1			2			3			4			5														
	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T												
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			✓		✓																						✓
Sosyal statüye bağlı seçimler	✓	✓		✓																					✓		
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			✓							✓								✓							✓		

Tablo 5. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Selamlama İfadeleri

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri																										
1			2			3			4			5			6			7			8					
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T
Karşılaşmada/	✓	✓			✓			✓	✓	✓															✓	
Bir yere varışta																										
Bir yerden ayrılırken					✓																					✓
Yeni Hitit YTDK Üniteleri																										
1			2			3			4			5			6											
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Karşılaşmada/								✓			✓															
Bir yere varışta																										
Bir yerden ayrılırken																										
7			8			9			10			11			12											
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Karşılaşmada/																										
Bir yere varışta																										
Bir yerden ayrılırken																										
Gazi TÖMER YTDK Üniteleri																										
1			2			3			4			5														
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T												
Karşılaşmada/		✓		✓												✓										
Bir yere varışta																										
Bir yerden ayrılırken					✓																					

Tablo 6. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Sözce Doldurma İfadeleri

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri																										
1			2			3			4			5			6			7			8					
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T
Sözce doldurma ifadeleri		✓	✓		✓			✓	✓															✓		
Yeni Hitit YTDK Üniteleri																										
1			2			3			4			5			6											
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Sözce doldurma ifadeleri								✓																		
7			8			9			10			11			12											
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Sözce doldurma ifadeleri												✓			✓			✓								
Gazi TÖMER YTDK Üniteleri																										
1			2			3			4			5														
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T												
Sözce Doldurma İfadeleri											✓															

Tablo 7. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Heyecan İfade Eden Sözcükler

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri																										
1			2			3			4			5			6			7			8					
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T			
Heyecan ifade eden sözcükler						✓	✓		✓			✓												✓		
Yeni Hitit YTDK Üniteleri																										
1			2			3			4			5			6											
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Heyecan ifade eden sözcükler									✓												✓			✓		
7			8			9			10			11			12											
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Heyecan ifade eden sözcükler															✓											✓
Gazi TÖMER YTDK Üniteleri																										
1			2			3			4			5														
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T												
Heyecan ifade eden sözcükler												✓			✓	✓										

Tablo 8. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Olumlu Nezaket İfadeleri

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri																							
1			2			3			4			5			6			7			8		
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T
Birine hâl hatır sorma						✓			✓			✓											
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			✓																		✓		
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			✓			✓			✓														✓
Hediye verme, konukseverlik gösterme																							✓
Yeni Hitit YTDK Üniteleri																							
1			2			3			4			5			6			7			8		
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T
Birine hâl hatır sorma																							
Deneyimleri ve endişeleri aktarma									✓														✓
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			✓			✓																	
Hediye verme, konukseverlik gösterme vb.																							
Gazi TÖMER YTDK Üniteleri																							
1			2			3			4			5											
R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Birine hâl hatır sorma									✓														
Deneyimleri ve endişeleri aktarma						✓																	
Sevgi, iyi dilek, hayranlık vb. bildirme																							
Hediye verme, konukseverlik gösterme																							

Tablo 9. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Olumsuz Nezaket İfadeleri

		Yedi İklim Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri																													
		1			2			3			4			5			6			7			8								
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T			
Rencide edici davranıştan kaçınma										✓									✓												✓
Pışmanlık belirtme/özür dileme				✓						✓																					
Yumuşatıcı ifadeler, örnecekler			✓																												
		Yeni Hitit YTDK Üniteleri																													
		1			2			3			4			5			6														
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)										✓						✓						✓									
Pışmanlık belirtme/özür dileme				✓																		✓									
Yumuşatıcı ifadeler, örnecekler			✓										✓																		
		7			8			9			10			11			12														
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)																															
Pışmanlık belirtme/özür dileme																															
Yumuşatıcı ifadeler, örnecekler													✓																		✓
		Gazi TÖMER YTDK Üniteleri																													
		1			2			3			4			5																	
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T												
Rencide edici davranıştan kaçınma																															
Pışmanlık belirtme/özür dileme																															
Yumuşatıcı ifadeler, örnecekler										✓						✓															✓

Tablo 10. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Rica ve Teşekkür İfadeleri

		Yedi İklim Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri																													
		1			2			3			4			5			6			7			8								
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T			
Rica ve teşekkür ifadeleri							✓						✓			✓															✓
		Yeni Hitit YTDK Üniteleri																													
		1			2			3			4			5			6														
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Rica ve teşekkür ifadeleri																															
		7			8			9			10			11			12														
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Rica ve teşekkür ifadeleri																															
		Gazi TÖMER YTDK Üniteleri																													
		1			2			3			4			5																	
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T												
Rica ve teşekkür ifadeleri							✓						✓						✓												✓

Tablo 11. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Nezaketsizlik İfadeleri

		Yedi İklim Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri																										
		1			2			3			4			5			6			7			8					
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T
Nezaketsizlik ifadeleri																												
		Yeni Hitit YTDK Üniteleri																										
		1			2			3			4			5			6											
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T						
Nezaketsizlik ifadeleri																												
		7			8			9			10			11			12											
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T						
Nezaketsizlik ifadeleri																												
		Gazi TÖMER YTDK Üniteleri																										
		1			2			3			4			5														
		R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T	R	O	T									
Nezaketsizlik ifadeleri																												

Tablo 12. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Halk Bilgeliği İfadeleri

		Yedi İklim Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri											
		1	2	3	4	5	6	7	8				
Bağlama uygun atasözleri		✓	✓			✓			✓				
Bağlama uygun deyimler		✓		✓	✓	✓	✓		✓				
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			✓			✓							
		Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Bağlama uygun atasözleri						✓	✓					✓	
Bağlama uygun deyimler						✓						✓	
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
		Gazi TÖMER YTDK Üniteleri											
		1	2	3	4	5							
Bağlama uygun atasözleri		✓											
Bağlama uygun deyimler			✓	✓		✓							
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			✓	✓		✓							

Tablo 13. YDOT B2 Düzey Ders Kitaplarında Farklı İletişim Kanalları

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri												
	1	2	3	4	5	6	7	8				
Mektup ya da e-posta	✓		✓									
Telefon konuşması												
İnternet/mesajlaşma dili												
Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı Üniteleri												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Mektup ya da e-posta												
Telefon konuşması												
İnternet/mesajlaşma dili												
Gazi TÖMER YTDK Üniteleri												
	1	2	3	4	5							
Mektup ya da e-posta	✓											
Telefon konuşması		✓										
İnternet/mesajlaşma dili												

3.3.1. Yedi İklim Yabancılar için Türkçe B2 Ders Kitabına İlişkin Bulgular

Yedi İklim Yabancılar için Türkçe B2 ders kitabında (Barın vd., 2016) sekiz ünite yer almaktadır. Her bir üniteye yer verilen toplumdilbilimsel varyantların neler olduğu tablolar aracılığıyla sunulmuş ve yorumlanmıştır.

3.3.1.1. 1. Ünite

Tablo 14. Yedi İklim Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler		İsim (Aylin, Ertan)	Canım arkadaşım benim
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler	Murat Bey		

Tablo 14 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta	Buyurun, hoşgeldiniz/ Hoş bulduk	Nasılsın? Neler yapıyorsun?/ Eh fena değil	
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri		Pekala Neyse Sahi	Yaa Eee
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma		Çok yazık olmuş	
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme		Sen mükemmel bir insansın	
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			Ay, çok özür dilerim. Kendimi sana nasıl affettirebilirim?
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler		Kilo almak	

Tablo 14 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri	Nasıpten öteye köy yoktur.		
Bağlama uygun deyimler	-a can atmak Demirden leblebi Gözlerine inanmamak Saçlarına ak düşmek Göbek bırakmak Yuva kurmak Eskilerden konuşmak		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta	Katılım mektubu Rapor		
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

Tabloda görüldüğü üzere, ilk ünite toplumdilbilimsel varyasyon açısından oldukça zengindir. Ünite iki arkadaş arasında geçen bir karşılıklı konuşma ile başlamaktadır ve bu resmî olmayan konuşmada bile tek başına pek çok toplumdilbilimsel öge bulunmaktadır, ancak bu arkadaşların birbirlerinden ayrılırken kullanabilecekleri selamlaşma ifadelerine açıkça yer verilmemiştir. Bunun dışında, bir resepsiyonist ve müşteri arasında geçen resmî bir konuşma yer almaktadır. Burada da resmî bir durumda kullanılabilecek selamlaşma ifadelerinden örnekler görmekteyiz. Bu ünite de ayrıca, yine iki arkadaş arasındaki bir telefon mesajlaşması yer almaktadır. Fakat, telefon mesajlaşmasına özgü ifadeler ve kısaltmalara yer verilmemektedir.

Ünite, atasözleri ve deyimler açısından oldukça zengin ve aynı zamanda bunlar bir bağlam içerisinde sunuluyor. Dolayısıyla, bu atasözleri ve deyimlerin hangi durumlarda kullanılacağını da öğretiyor.

Son olarak, s. 17’de bulunan “Konuşalım” alıştırmaları toplumdilbilimsel yetinin geliştirilmesi açısından iyi bir örnek oluşturmaktadır çünkü resmî olmayan bir durumda dil kullanımları üzerine öğrencilere uygulama imkânı sunmaktadır.

3.3.1.2. 2. Ünite

Tablo 15. Yedi İklim Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler		Meryemciğim	
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta		Hoş geldiniz	
Bir yerden ayrılırken		Güle güle/ Hoşça kal	
Sözce Doldurma İfadeleri			
		Şey Peki	
Heyecan ifade eden sözler		Olur mu öyle şey! Aaa (elektrikler kesildi)! Tüh!	Aman (hocam)!

Tablo 15 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma		Neyin var (kızım)?/ Hiç, yok bir şey.	
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme		Allah bir yastıkta kocatsın Ne kadar güzel!	
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			
Rica ve teşekkür ifadeleri		Hay hay, baş üstüne. (<i>ricaya karşılık</i>)	
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri	<p>Komşuda pişer bize de düşer.</p> <p>Komşu komşunun külüne muhtaçtır.</p> <p>Komşu hakkı tanrı hakkıdır.</p> <p>Misafir on rızıkla gelir, birini yer dokuzunu bırakır.</p> <p>Misafirin geldiği eve bereket gelir.</p> <p>Gülme komşuna gelir başına.</p> <p>Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.</p> <p>Kötü komşu insanı ev sahibi eder.</p> <p>Hayır dile komşuna hayır gele başına.</p> <p>Aç kurt bile komşusunu dalamaz.</p>		

Tablo 15 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Bağlama uygun deyimler	
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	Kazanın doğurduğuna inanıyorsun da öldüğüne mi inanmıyorsun?
D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

Ünitede düğünlerle ilgili bir bölüm olmasına rağmen Türk düğünleriyle ilgili yeterince bilgi verilmemiştir. Toplumdilbilimsel açıdan önem arz eden sadece “Allah bir yastıkta kocatsın” ifadesine yer verilmiştir.

Atasözleri bağlam içerisinde sunulmaktadır ve daha sonra bunların ne anlama geldiğini bulma ve birbirlerine yakın anlamlı atasözlerini eşleştirme alıştırmalarına yer verilmektedir. Ayrıca, verilen fotoğraftaki duruma uygun atasözü örnekleri bulma alıştırmaları da bulunmaktadır.

Türk kültürünün en önemli figürlerinden biri olan Nasreddin Hoca fıkrasına yer verilmiştir.

3.3.1.3. 3. Ünite

Tablo 16. Yedi İklim Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler		Baba Anneciğim Babacığım Arkadaşlar Ahmet Aylinciğim Evladım Hanım	Dünürüm Ayol
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler		Teyzeciğim Oğlum Kızım	
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta		Hoş geldiniz	
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri		Şey	Vallahi
Heyecan ifade eden sözler		Aah ah! Aaa!	
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma		Neyin var? Bir sıkıntın mı var?	
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			

Tablo 16 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme		Aferin! Ellerine sağlık/ Afiyet olsun. Allah herkese nasip etsin. Allah adıyla yaşatsın. Çok şükür! Allah zihin açıklığı versin. Allah nazardan saklasın.	
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)		Hiç kusura bakmayın.	
Pişmanlık belirtme, özür dileme		Affedersiniz.	
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			
Rica ve teşekkür ifadeleri		Buyurun, oturun lütfen. Allah razı olsun.	
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri	Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.		
Bağlama uygun deyimler	Dile getirmek Elde etmek Yerli yersiz Kulak ardı etmek Elinde olmak Elinden her iş gelmek		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			

Tablo 16 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	İş başvuru mektubu Anne babaya mektup
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

Deyimler, diğer ünitelerde olduğu gibi, bir metin içerisinde verilmekte ve anlamları ile eşleştirme alıştırmaları yer almaktadır. Ayrıca, verilen deyimlerle öğrencilerin cümleler kurmaları beklenmektedir.

Ünitede ayrıca, bir çocuktan anne ve babasına hitaben yazılan bir mektup yer almaktadır (s.61). Daha sonra, öğrencilerden anne ve baba olarak çocuklara bir mektup yazmaları istenmektedir. Bu etkinliğin, ebeveynlerin çocuklarına ve çocukların ebeveynlerine karşı kullanabilecekleri dildeki farklılıklara dikkat çekmek adına faydalı bir etkinlik olduğu söylenebilir. Bu resmî olmayan mektubun yanı sıra, farklı biçimsel özelliklere sahip olan resmî formatta bir mektup örneği bulunmaktadır. İş başvurusu mektubunun biçimsel özelliklerine dikkat çekmek için sorular yer almaktadır (nasıl başlıyor, nasıl bitiyor vb.). bir sonraki etkinlikte öğrencilerden benzer formatta bir mektup yazmaları beklenmektedir.

“Allah nazardan saklasın” gibi toplumdilbilimsel açıdan önemli ifadeler yer almaktadır ve bunların hangi durumlarda kullanılabileceği sorulmaktadır. Ancak, bunların ne anlama geldiğine dair yeterince bağlamsal ipucu bulunmamaktadır. Bu, kültürel olarak önemli ifadelerin anlaşılabilmesi için öğretmenin desteğine ihtiyaç duyulmaktadır.

3.3.1.4. 4. Ünite

Tablo 17. Yedi İklim Ders Kitabı Dördüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			Hayatım Aşkım
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta	İyi günler.	Hoş geldiniz, buyurun.	
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler		Müjde!	
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma		Çok şükür. (soruya cevap olarak)	
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme		Ellerine sağlık/ Afiyet olsun. İyi ki varsın.	

Tablo 17 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı Dördüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri	Su gibi aziz ol. Can boğazdan gelir. Misafir umduğunu değil bulduğunu yer.		
Bağlama uygun deyimler	Ölçüyü kaçırmak Tanrı misafiri olmak Allah vergisi		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	Tatlı yiyelim, tatlı konuşalım.		
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta			
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

Garson ve müşteri arasında geçen resmî bir diyalog yer almaktadır. Burada, benzer durumlarda öğrencilerin kullanabilecekleri selamlaşma ve hitap biçimlerine yer verilmektedir. Ancak, üniteye daha çok yiyecekler ve yemek kültürü ile ilgili bilgilendirici metinlerin yer alması nedeniyle çok sayıda toplumdilbilimsel varyant bulunmamaktadır.

3.3.1.5. 5. Ünite

Tablo 18. Yedi İklim Ders Kitabı Beşinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler	Fadime Hanım		
Sosyal statüye bağlı seçimler	Sultanım Devletlim Sevgili dinleyenler		
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler	Beyefendi	Evlat	
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			

Tablo 18 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı Beşinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)		Lütfen <i>(başka şeylerle ilgilenmeyin).</i>	
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			
Rica ve teşekkür ifadeleri	Emriniz başım üstüne		
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler	İzlerini taşımak Hayatını paylaşmak		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	Sanatkâr el öpmez, sanatkarın eli öpülür. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.		
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta			
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

Kitaptaki diğer birçok ünite de olduğu gibi, beşinci ünitenin temasıyla ilişkili çok sayıda atasözü yer almaktadır. Bu ünite de benzer şekilde, doğa olayları ve insanların başlarına gelen sıra dışı olaylarla ilgili metinler yer aldığı için toplumdilbilimsel değişkenlere dair yeterince veri bulunmamaktadır.

Bu ünite deki dinleme metinlerinden birinde bir radyo programında gerçekleşen bir röportaj yer almaktadır. Burada, bir radyo programında kullanılan üslup görülmektedir. Ancak, programda Karadenizli bir kadınla röportaj yapılmasına rağmen, kadın standart

dilde konuşmaktadır. Öğrencilerin farklı ağızlara dair farkındalık kazanması açısından Karadeniz ağzını duyması faydalı olacaktır.

3.3.1.6. 6. Ünite

Tablo 19. Yedi İklim Ders Kitabı Altıncı Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			

Tablo 19 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı Altıncı Ünitesine İlişkin Bulgular

Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri	Yuvarlanan taş yosun tutmaz. Lodosun gözü yaşlı olur. Sel gider, kum kalır. Her ağacın meyvesi olmaz. Rüzgâr eken fırtına biçer. Rüzgâr esmeyince yaprak kıpırdamaz. Ağacı kurt, insanı dert yer. Zora dağlar dayanmaz.		
Bağlama uygun deyimler	Yaşı kemale ermek		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta			
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

Bu ünite de atasözleri ve deyimler dışında toplumdilbilimsel varyant bulunmamaktadır.

3.3.1.7. 7. Ünite

Tablo 20. Yedi İklim Ders Kitabı Yedinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler		Evladım	
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma		Sorunlarım çok fazla, ne yapayım?	
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmece		Öyle değil mi?	

Tablo 20 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı Yedinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler			
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta			
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

3.3.1.8. 8. Ünite

Tablo 21. Yedi İklim Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler		Anneciğim Kızım	
Sosyal statüye bağlı seçimler		Ustam Değerli dinleyicilerimiz Sayın seyirciler	
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler		Ayfer Teyze	
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta		Merhaba. Hoş geldiniz, buyurun.	

Tablo 21 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Bir yerden ayrılırken		Bize müsaade. Bunu saymam yine beklerim. Bize de bekleriz. Sağlıkla kalın. Güle güle, tekrar bekleriz.	
Sözce Doldurma İfadeleri		Şimdi...	
Heyecan ifade eden sözler		Olur mu öyle şey!	
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme		Güle güle oturun/ Daha iyisi sizlere nasip olsun. Ellerine sağlık.	
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.		Bu küçük hediye sizin için/ Aşk olsun, ne diye zahmet ettiniz. Ne iyi ettiniz de geldiniz.	
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)		Size zahmet olacak.	
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			
Rica ve teşekkür ifadeleri		Sağ ol.	
Nezaketsizlik ifadeleri			

Tablo 21 (devam). Yedi İklim Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ	
Bağlama uygun atasözleri	Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır. Kahve tütün, keyifler oldu bütün. Kahvenin yüzü kara ama yüz ağartır. Birini yer dokuzunu bırakır. Misafir umduğunu değil bulduğunu yer. Misafir kısmeti ile gelir.
Bağlama uygun deyimler	El üstünde tutmak Tanrı misafiri olmak Misafir gibi oturmak Kıt kanaat geçinmek
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	
D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

Ünitenin başındaki beceriler bölümünde yer alan alt başlıklardan biri “samimi ortamlarda söylenen söz kalıplarını bilme” olması nedeniyle, özellikle yakın komşuluk ilişkilerinde kullanılabilecek ifadeler yer almaktadır.

Bayramla ilgili metinler yer almasına rağmen bir bayram ziyaretinde gerçekleşen karşılıklı bir konuşmaya yer verilmemiştir. Türkiye’de insanların bayramlaşırken birbirlerine neler söyledikleri, neler konuştukları ile ilgili toplumdilbilimsel ifadelere rastlanmamaktadır. Ayrıca, üniteye çok sayıda kalıp ifade yer almaktadır (s. 166). Bunlar, önce bir bağlam içerisinde kullanılmakta ve daha sonra öğrencilerden bunları anlamları ile eşleştirmeleri beklenmektedir.

Nerede Kullanırız adlı bölümde bir durum verilmekte ve bu durumda kullanılması beklenen kalıp ifadeleri yazmaları istenmektedir. Son olarak, öğrencilerden evlerine misafir gelmeleri durumunda nasıl sohbet edebileceklerine dair bir alıştırma yer

almaktadır. Bu nedenlerle, bu ünitenin toplumdilbilimsel açıdan oldukça zengin olduğu söylenebilir.

3.3.2. Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Kitabına İlişkin Bulgular

Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe kitabında (Uzun, 2019) on iki ünite yer almaktadır. Her bir üniteye yer verilen toplumdilbilimsel varyantların neler olduğu tablolar aracılığıyla sunulmuş ve yorumlanmıştır.

3.3.2.1. 1. Ünite

Tablo 22. Yeni Hitit Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler	Efendim	Canım	Ulan
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler	Kenan Bey		Necla Teyze
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözcü Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme		Göz değmesin, maşallah	

Tablo 22 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme		Kusura bakma	
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler		Laf işitmek (dünyadan) gitmek Anlaşmazlık yaşamak	
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler	Laf işitmek Başından geçmek Havaya girmek Hoşuna gitmek Nutku tutulmak Ağza alınmayacak Aklı ermek Sonu gelmek Kaşlarını çatmak Gülmekten kırılmak Pot kırmak Yüzü kızarmak		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			

Tablo 22 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

İlk ünite, çoğunlukla bağımsız cümleler ve edebi eserlerden kesitlere yer verilmekte ve karşılıklı konuşmalara pek rastlanmamaktadır. Bu nedenle, sosyal ilişkilerde dilsel belirleyicilerin sunumu açısından zayıf kaldığı ancak deyim ve atasözleri gibi halk bilgeliği ifadelerinin sunumu açısından zengin olduğu söylenebilir.

Ünite, yer alan bir diyalogda, cinsiyetinin ne olduğunu bilmediğimiz kahraman komşularına **Necla Teyze** diye seslenmektedir. Necla Teyze de “**Canım**, sen miydin?” diye karşılık vermektedir. Bu diyalogda, iki komşu arasında geçen gayri resmî bir konuşma örneği görülmektedir. Ayrıca kendisinden yaşça büyük kadın bir bireye “teyze” hitabının kullanıldığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan konuşmacıların kendilerinden yaşça küçük bireylere resmî olmayan durumlarda “canım” diyebileceği görülmektedir.

Bir arkadaşına yazılan enformel bir mektup örneği yer almaktadır (s.12). Mektupta “ulan” kullanımı geçmekte ve “ulan” kelimesinin kullanımının son derece kaba bir ifade olduğu ve resmî durumlarda kullanılmasının uygunsuz olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca resmî ortamlarda kullanılmaması gereken hitap şekillerinin kullanılması durumunda yaşanacak olumsuz durumlar ile ilgili örnekler sunması açısından toplumsal dilbilim açısından bilgilendirici bir metin olduğu söylenebilir.

Ünite, ayrıca, resmî olmayan bir mektup yazarken kullanılacak ifade örnekleri bulunmaktadır. Mektuba başlarken “Sevgili Arkadaşım Zeynep”, bitirirken “Esen kalman dileğiyle mektubuma son veriyorum” ifadeleri yer almaktadır. Günümüzde, internetin yaygınlık kazanması nedeniyle neredeyse kimsenin mektup yazmadığını, bunun yerine e-posta aracılığı ile iletişim kurduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle, kitapta resmî ya da resmî olmayan e-posta örneklerine de yer verilmesi ve yazma alıştırmaları olarak öğrencilerden de yazmaları istenmesi faydalı bir aktivite olacaktır.

İlk ünite de çok sayıda deyim kullanımı yer almaktadır. Deyimler önce bir metin içerisinde sunulmakta ve daha sonra öğrencilerin bu deyimleri açıklamaları ile eşleştirmesi beklenmektedir. Deyimlerin öncelikle bir bağlam içerisinde verilmesi öğrencilerin bu deyimlerin kullanımını daha iyi anlamaları açısından faydalı bulunmaktadır.

Son olarak, iki komşu arasında geçen, resmî olmayan bir konuşma esnasında, bir özür dileme ifadesi olan “Kusura bakma” kullanımına yer verilmektedir. Bu ifade, günlük ve samimi konuşmada, belki “özür dilerim” ifadesinden bile çok kullanıldığı için kitapta yer alması yararlıdır.

3.3.2.2. 2. Ünite

Tablo 23. Yeni Hitit Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler		Anne Baba	
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			Vallahi
Heyecan ifade eden sözler			Aman! Yahu! Yooo! Allaah (şış beş)! Aman baba! Öf öff!

Tablo 23 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)		Lütfen (bana soru sorma).	
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler		Sağlık sorunları	
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler	Yediği içtiği ayrı gitmemek İçini dökmek Bir kalemde silmek Akıl vermek Havadan sudan konuşmak İçli dışlı olmak İkili oynamak Arası açılmak Sırtından vurmak İşi düşmek Biçilmiş kaftan Taş çıkarmak		

Tablo 23 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	
D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

Ünitede, bir bağlam içerisinde birbiriyle ilişkisi olan deyimler bir arada verilmekte ve bir sonraki bölümde uygun şekilde kullanılmaları beklenmektedir. Hiç karşılıklı konuşma yer almadığı için deyimler dışında neredeyse hiç toplumdilbilimsel unsur görülmemektedir.

3.3.2.3. 3. Ünite

Tablo 24. Yeni Hitit Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta		Günaydın.	
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			

Tablo 24 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme		Seni o kadar çok seviyorum ki!	
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)		(<i>Yere bakmamaya</i>) gayret edin. (<i>Hareket etmeye</i>) çalışın.	
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler		Bence Muhtemelen	
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler	Kendini durdurmak Kontrolden çıkmak İçi içini yemek Kendini tutmak Kendini kaybetmek Ödü kopmak Dizlerinin bağı çözülmek Tutkuya kapılmak		

Tablo 24 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	
D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

3.3.2.4. 4. Ünite

Tablo 25. Yeni Hitit Ders Kitabı Dördüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler	Beyefendi		
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta		Günaydın.	
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			

Tablo 25 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı Dördüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)		İsterseniz (bahçeye çıkabilirsiniz). Biraz daha sessiz olabilir misin?	
Pişmanlık belirtme, özür dileme		Pardon.	
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler	Damak tadına hitap etmek İştahını kabartmak Ağızına layık olmak Mideye indirmek Gözü aşına olmak		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta			
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

3.3.2.5. 5. Ünite

Tablo 26. Yeni Hitit Ders Kitabı Beşinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma		Bende şans olsa...	
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler		Görme engelli Bedensel engelli	

Tablo 26 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı Beşinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri	<p>Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz.</p> <p>Azıcık aşım, kaygısız başım.</p> <p>Ak akçe kara gün içindir.</p> <p>Zengin malı züğürdün çenesini yorar.</p> <p>Varsa pulun, herkes kulun; yoksa pulun, dardır yolun.</p> <p>Verip pişman olmaktansa vermeyip düşman olmak yeğdir.</p> <p>Para parayı çeker.</p> <p>Para ile iman kimde olduğu belli olmaz.</p> <p>Fazla mal göz çıkarmaz.</p> <p>Tok açın halinden anlamaz.</p>		
Bağlama uygun deyimler	<p>Enine boyuna düşünmek</p> <p>Değmesinler keyfimize</p> <p>... işten değil</p> <p>Yanıp tutuşmak</p> <p>Para dökmek</p> <p>Parasını sokağa atmak</p> <p>Paraya kıymak</p> <p>Parası çıkışmamak</p>		
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta			
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

3.3.2.6. 6. Ünite

Tablo 27. Yeni Hitit Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler		Tüh!	Aman!
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			

Tablo 27 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri	Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. Bıçak yarası geçer, dil yarası geçmez. Dilin kemiği yoktur. Bir dil bir insan, iki dil iki insan.		
Bağlama uygun deyimler			
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta			
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

Ünitede, aslında toplumdilbilim açısından önem arz eden, fakat bu çalışmanın kapsamı dışında yer alan “dümen yapmak, kıvırmak, kazık yemek, makaraya almak, pergelleri açmak, abayı yakmak” gibi argo ifadeler yer verilmektedir (s.76). Her ne kadar, dil öğrenenlerin farkındalık kazanması gereken toplumdilbilimsel unsurlar olsalar da argo ifadeler genellikle sınıf ortamından ziyade, sınıf dışındaki sosyal ilişkiler aracılığıyla öğrenilen ifadelerdir. Bu üniteye “Kuşlaşım” bölümünde ise öğrencilerden bildikleri Türkçe deyim ve atasözlerini arkadaşlarıyla paylaşmaları ve kendi ana dillerindeki atasözleri ve deyimlerle benzerlik gösterenler olup olmadığını tartışmaları istenmektedir.

3.3.2.7. 7. Ünite

Tablo 28. Yeni Hitit Ders Kitabı Yedinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler		Hayırlı akşamlar	Yav oğlum Abi Güzel abim Selam tatlım
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			

Tablo 28 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı Yedinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Yumuşatıcı ifadeler, örtmece			
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler	<p>Şaka gibi gelmek</p> <p>Şaka kaldırmak</p> <p>Şakası yok</p> <p>Şakaya vurmak</p> <p>Şaka yollu</p> <p>Şaka maka</p> <p>Eşek şakası</p> <p>Soğuk şaka</p> <p>Kurt gibi aç olmak</p> <p>Köşeyi dönmek</p> <p>Kestirip atmak</p> <p>Alemi olmak</p> <p>İşin içinden çıkmak</p> <p>Damgasını vurmak</p> <p>Gülüp oynamak</p> <p>Gülmekten kırılmak</p> <p>Kahkahayı basmak</p> <p>Kahkahayı ağzında söndürmek</p> <p>Gülerken ısırarak</p> <p>Yediği önünde yemediği ardında</p>		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	<p>Adamın bir gülmüş, reçel yapmışlar.</p> <p>Geçen gün bir taksi çevirdim, hala dönüyor.</p> <p>Düşünce suç olmasın, kalkınca suç olsun.</p> <p>Adamın bir topalmış, karısı da oynamış.</p> <p>İnsanları ağlatmak kolay, güldürmek zor iştir.</p>		

Tablo 28 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı Yedinci Ünitesine İlişkin Bulgular

D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

Ünitede, Türkçede çok bilindik, espri amaçlı kullanılan şakalar yer almaktadır (s.78). Bunlar hem eğlenceli hem de kültüre özgü ifadeler olması açısından kitaplarda bulunması faydalıdır. Böyle bilindik komik ifadeler diğer kitaplarda yer almamaktadır. Şakalar dışında bazı tekerlemeler de yer verilmiştir. Bunlar tabloda kültüre ait bilindik alıntılar bölümünde gösterilmiştir.

Yedinci ünite, farklı yaş gruplarından insanların aynı olayı ifade ediş şekillerindeki farklılıklar yer almaktadır. Toplumdilbilimsel açıdan genç ve yaşlı dili arasındaki farklılıkları açıkça göstermesi nedeniyle oldukça faydalıdır.

Ayrıca, s. 84'te teklifsiz bir dil ile yazılmış bir yazı yer almaktadır. Bu yazıda, “yav oğlum, abi, güzel abim, yok bi şey yav” gibi ifadeler yer verilmiştir. Toplumdilbilimsel farkındalık kazandırmak amaçlı önce Türkçe teklifsiz ifadeler kullanılmakta ve daha sonra öğrencilerden kendi dillerinde aynı amaçlı kullanılan sözcüklerden örnekler istenmektedir. Son olarak, ana dillerindeki gülmek eylemine ait deyimleri ve anlamlarını arkadaşlarıyla paylaşmaları beklenmektedir (s. 87).

3.3.2.8. 8. Ünite

Tablo 29. Yeni Hitit Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler	Sevgili müzikseverler		

Tablo 29 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler	Kulağının pası silinmek.		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	Müzik ruhun gıdasıdır.		

Tablo 29 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

3.3.2.9. 9. Ünite

Tablo 30. Yeni Hitit Ders Kitabı Dokuzuncu Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			

Tablo 30 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı Dokuzuncu Ünitesine İlişkin Bulgular

Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmece		Sorunlu ürün ⁷	
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler	Göz ardı etmek		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta			
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

3.3.2.10. 10. Ünite

Tablo 31. Yeni Hitit Ders Kitabı Onuncu Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaş ve cinsiyete bağlı seçimler			

Tablo 31 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı Onuncu Ünitesine İlişkin Bulgular

Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri		Eee...	
Heyecan ifade eden sözler			Aman (Ela)!
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler	Gözlerini ayıramamak Kulak asmamak		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	Amaca ulaşmak için her yol mubahtır. Altta kalanın canı çıksın.		

Tablo 31 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı Onuncu Ünitesine İlişkin Bulgular

D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

Ünitenin konusu diziler olmasına rağmen önemli Türk dizilerinden bahsedilmemiştir. Bazı Türk dizilerinden meşhur replikler veya diyalogların yer alması toplumdilbilimsel açıdan zenginlik katacaktır.

3.3.2.11. 11. Ünite

Tablo 32. Yeni Hitit Ders Kitabı On Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler	Sayın seyirciler Sayın (<i>Soner Göktaş</i>)		
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler	Hanımfendi <i>Ahmet Bey</i>		
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri		Peki	
Heyecan ifade eden sözler			

Tablo 32 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı On Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî	Ortak Dil	Teklifsiz
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma		Aşk olsun!	
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri	<p>Acele işe şeytan karışır.</p> <p>Aşığa Bağdat sorulmaz.</p> <p>Atın ölümü arpadan olsun.</p> <p>Eşeğini sağlam kazığa bağla.</p> <p>Önüne bakma sonuna bak.</p> <p>Bin dost az, bir düşman çok.</p> <p>Gönül ferman dinlemez.</p> <p>Bugünün işini yarına bırakma.</p>		
Bağlama uygun deyimler	<p>Kulağının pası silinmek</p> <p>Peşinde olmak</p> <p>Her yere çekmek</p>		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	<p>Müzik ruhun gıdasıdır.</p> <p>Ya çaresizsiniz ya da çare sizsiniz.</p>		

Tablo 32 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı On Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

3.3.2.12. 12. Ünite

Tablo 33. Yeni Hitit Ders Kitabı On İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri		Peki...	
Heyecan ifade eden sözler			Ooo (<i>felaket</i>)!
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			

Tablo 33 (devam). Yeni Hitit Ders Kitabı On İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler		... diye düşünüyorum. Tuvalet ihtiyacı	
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler			
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	Birimiz hepimiz, hepimizi birimiz için.		
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta			
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

3.3.3. Gazi TÖMER Yabancılar için Türkçe Ders Kitabına İlişkin Bulgular

Gazi TÖMER Yabancılar için Türkçe ders kitabında (Temur & Kurt, 2015) beş ünite yer almaktadır. Her bir üniteye yer verilen toplumdilbilimsel varyantların neler olduğu tablolar aracılığıyla sunulmuş ve yorumlanmıştır.

3.3.3.1. 1. Ünite

Tablo 34. Gazi TÖMER Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler		Sevgili dostum Sevgili arkadaşlar	
Sosyal statüye bağlı seçimler	Sayın seyirciler	Değerli öğrenciler	
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler		Değerli gençler	
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta		Merhaba	
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma		Yardıma ihtiyacım var. Ne yapmamı önerirsin?	
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			

Tablo 34 (devam). Gazi TÖMER Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler			
Rica ve teşekkür ifadeleri		... için teşekkür ediyoruz. Çok teşekkür ederiz.	
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri	Güneş girmeyen eve doktor girer. Terzi kendi söküğünü dikemez. Mum dibine ışık vermez. Zanaat altın bileziktir. İşleyen demir pas tutmaz. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez. İyilik yap denize at, balık bilmezse Halik bilir. Sinek küçüktür ama mide bulandırır. Atın ölümü arpadan olsun.		
Bağlama uygun deyimler			
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			

Tablo 34 (devam). Gazi TÖMER Ders Kitabı Birinci Ünitesine İlişkin Bulgular

D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	Yakın bir arkadaşına yazılan e-posta
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

Meslek seçimi ile ilgili bir metinden sonra hiçbir bağlam olmadan, sadece içerisinde meslek isimleri geçmesi nedeniyle atasözlerine yer verilmektedir.

İlk dinleme metninde bir radyo programı yer almaktadır. Ancak, radyo programından çok yazılı bir metni okur gibi, doğal olmayan bir konuşma gerçekleşmektedir.

Ünitede, nasıl özgeçmiş yazılacağına dair bir okuma metni bulunmaktadır, ancak öğrencilerden özgeçmiş yazmaları beklenmemektedir. Bunun yerine, daha önce nasıl yazılacağı belirtilmemiş olmasına rağmen öğrencilerden iş mektubu yazmaları istenmektedir (s. 11).

Resim 1. Gazi TÖMER kitabından “İş Mektubu” yazma alıştırması

A) Özel kişilerle, iş kurumları arasında ya da iş kurumlarının kendi aralarında işle ilgili olarak yazdıkları mektuplara, “iş mektubu” denir. İş mektuplarının konusu; sipariş, satış, borç alıp verme, tavsiye ya da bilgi isteme olabilir.

Siz de yukarıdaki konulardan birini tercih ediniz ve bir iş mektubu yazınız.

Benzer şekilde, yüz yüze iletişim ve internet iletişimi farklarından bahseden bir metin olmasına rağmen internet aracılığıyla gerçekleştirilen iletişim örnekleri yer almamaktadır.

Yakın bir arkadaşına yazılan samimi bir e-posta örneğine yer verilmiştir. Resmî bir posta olmadığı için e-posta yazımının biçimsel kurallarına yeterince dikkat çekilmemiştir.

İkinci dinleme metninde bir röportaj olmasına rağmen, yine son derece yapay bir iletişim yer almaktadır. Ayrıca, yine bağlamdan tamamen kopuk, sadece içerisinde hayvan isimleri yer alması sebebi ile atasözleri bulunmaktadır. Dinleme metinlerinde de yeterince toplumdilbilimsel veriye rastlanmamaktadır.

3.3.3.2. 2. Ünite

Tablo 35. Gazi TÖMER Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler	Sayın (<i>Şen</i>)		
Sosyal statüye bağlı seçimler	Doktor Bey		
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler			
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta	İyi günler.		
Bir yerden ayrılırken		Herkese sağlıklı günler dileriz.	
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma		Nasılısınız?/ Teşekkür ederim, iyiyim. Hoş geldiniz/ Hoş bulduk.	
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			

Tablo 35 (devam). Gazi TÖMER Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmece		Bildiğim kadarıyla... Hayatını kaybetmek Görme engeli	
Rica ve teşekkür ifadeleri		... için çok teşekkür ediyoruz/ Bir şey değil.	
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler	Abayı yakmak Ayak diremek Aklına yatmak Diş geçirememek Dolap çevirmek Bir ayağı çukurda olmak Başa kakmak Işık tutmak		
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir. Sanat güzelliğin ifadesidir. Hepiniz milletvekili, bakan hatta cumhurbaşkanı olabilirsiniz, fakat sanatkar olamazsınız.		

Tablo 35 (devam). Gazi TÖMER Ders Kitabı İkinci Ünitesine İlişkin Bulgular

D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	Bir radyo programını arayan dinleyici
İnternet/mesajlaşma dili	

Deyimler tamamen bağlamdan kopuk bir şekilde sunulmaktadır. Yalnızca “ışık tutmak” deyimini bir parça içinde geçmekte ve bu deyim anlamının bağlamdan çıkarılması istenmektedir.

Bu ünite ilk kez bir telefon konuşması ile karşılaşmaktayız. Telefon açıldığı zaman “Alo” dendiğini duymaktayız. Ancak bu bir radyo veya televizyon programında yer aldığı için resmî kullanımlara yer verilmiştir.

3.3.3.3. 3. Ünite

Tablo 36. Gazi TÖMER Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler	(<i>Erdem</i>) Bey		
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri		Peki	
Heyecan ifade eden sözler			Vay! Vay be!

Tablo 36 (devam). Gazi TÖMER Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmece		Hayatını kaybetmek Görme engeli	
Rica ve teşekkür ifadeleri		Çok teşekkür ediyorum/ Ben teşekkür ederim.	
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			

Tablo 36 (devam). Gazi TÖMER Ders Kitabı Üçüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

Bağlama uygun deyimler	Kıyıda köşede kalmak Ses getirmek Bindiği dalı kesmek Pabucu dama atılmak Mürekkep yalamak Gözden düşmek Gözü ısırmak Dil dökmek Kin gütmek Burnunda tütmek Gözünü dikmek Küplere binmek
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	Müzik ruhun gıdasıdır.
D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

Ünitedeki dinleme metinlerinden birinde iki arkadaş arasında geçen bir diyalog yer almaktadır. Ancak iki arkadaş arasında geçen konuşmanın bile doğal olmadığını ve resmî kullanımlar içerdiği görülmektedir. Örneğin, “Bu sıradışı etkinliğe de ancak bu bedel yakışır” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bunun yerine doğala daha yakın konuşmaların yer alması daha faydalı olacaktır.

3.3.3.4. 4. Ünite

Tablo 37. Gazi TÖMER Ders Kitabı Dördüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler			
Sosyal statüye bağlı seçimler			
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler		Evlat Evladım	
Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta			
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler		Tüh!	Öff ya!
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			

Tablo 37 (devam). Gazi TÖMER Ders Kitabı Dördüncü Ünitesine İlişkin Bulgular

Yumuşatıcı ifadeler, örtmeceler		Hayata gözlerini yummak	
Rica ve teşekkür ifadeleri			
Nezaketsizlik ifadeleri			
C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ			
Bağlama uygun atasözleri			
Bağlama uygun deyimler			
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar			
D. İLETİŞİM KANALLARI			
Mektup ya da e-posta			
Telefon konuşması			
İnternet/mesajlaşma dili			

3.3.3.5. 5. Ünite

Tablo 38. Gazi TÖMER Ders Kitabı Beşinci Ünitesine İlişkin Bulgular

A. SOSYAL İLİŞKİLERDE DİLSEL BELİRLEYİCİLER			
Hitap Kullanımı ve Seçimi	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Sosyal yakınlık derecesine bağlı seçimler		Arkadaşlar	
Sosyal statüye bağlı seçimler	Sevgili izleyiciler		
Yaşa ve cinsiyete bağlı seçimler	(Kadir) Bey		

Tablo 38 (devam). Gazi TÖMER Ders Kitabı Beşinci Ünitesine İlişkin Bulgular

Selamlama İfadeleri			
Karşılaşmada/ Bir yere varışta		Hoş geldiniz/ Hoş bulduk	
Bir yerden ayrılırken			
Sözce Doldurma İfadeleri			
Heyecan ifade eden sözler			
B. NEZAKET BİLDİREN İFADELER			
Olumlu Nezaket İfadeleri	Resmî Dil	Ortak Dil	Teklifsiz Dil
Birine hâl hatır sorma			
Deneyimleri ve endişeleri aktarma			
Sevgi, iyi dilek, hayranlık, beğeni vb. bildirme			
Hediye verme, yardım sözü verme, konukseverlik gösterme vb.			
Olumsuz Nezaket İfadeleri			
Rencide edici davranıştan kaçınma (doğrudan emir vermek vb.)			
Pişmanlık belirtme, özür dileme			
Yumuşatıcı ifadeler, örtmece		Hayatına mal olmak Mal ve can kaybına neden olmak Yaşamını yitirmek Hayatını kaybetmek	
Rica ve teşekkür ifadeleri		... için çok teşekkür ederim/ ben çok teşekkür ederim.	
Nezaketsizlik ifadeleri			

Tablo 38 (devam). Gazi TÖMER Ders Kitabı Beşinci Ünitesine İlişkin Bulgular

C. HALK BİLGELİĞİ İFADELERİ	
Bağlama uygun atasözleri	
Bağlama uygun deyimler	Kendinden geçmek Beni benden almak Gözleri kamaşmak İçe işlemek Ruha hitap etmek
Türk kültürüne ait bilindik alıntılar	Bakmak ile görmek arasında fark vardır.
D. İLETİŞİM KANALLARI	
Mektup ya da e-posta	
Telefon konuşması	
İnternet/mesajlaşma dili	

SONUÇ

Bir iletişim durumu ve bağlamında dili uygun şekilde kullanmak dili kiminle, nerede ve ne amaçla konuştuğumuzu dikkate almayı gerektirir. Bu da iletişimde kullanılan dilin sadece dilbilgisi kurallarını bilmek, sözcük dağarcığına hâkim olmakla geliştirilemez. Ayrıca, toplumdilbilimsel yetinin kazanımı da önemlidir. Bir iletişim bağlamında farklı değişkenlere göre resmî, daha az resmî ya da ortak dil, teklifsiz dil vb. varyantlar arasında seçim yapılır. Örneğin, yaşlı bir akraba ya da arkadaşla konuşurken ya da yaş ve statü olarak daha üstün biri ile konuşurken kullanılacak dil arasında fark vardır. Başka bir dilde toplumdilbilimsel yetiyi kazanmak, o topluluğun dili kullanma biçimleri altında yatan toplumsal değerleri anlamayı gerektirdiğinden, çok daha yavaş ve zorlu bir süreçtir. Ancak günümüzde bir yabancı dil öğretimi/öğreniminin ana hedefini oluşturan iletişim/etkileşim becerisinin kazanımı, toplumdilbilimsel yetinin de önemini arttırmıştır. Dolayısıyla yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde, öğrencilerin etkili iletişim kurabilmelerinde, toplumdilbilimsel yetinin kazanımı üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu nedenle, bu araştırmada yabancı dil öğretiminin vazgeçilemez araçları olan ders kitaplarının toplumdilbilimsel yetinin kazanımı açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Bunun için öncelikle, alan yazından hareketle toplumdilbilimin ne olduğu ve yabancı dil öğretimindeki yeri ve önemi açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yaygın olarak kullanılan Yeni Hitit 3, Yedi İklim ve Gazi Üniversitesi TÖMER B2 seviye ders kitapları toplumdilbilimsel varyasyon açısından doküman incelemesi tekniği yoluyla incelenmiştir. AOBM'den ve literatür taranarak elde edilen verilerden yararlanarak bir kontrol listesi oluşturulmuştur. B2 düzey ders kitapları, bu kontrol listesinde yer alan unsurları içerip içermemesi açısından analiz edilmiştir. Elde edilen veriler ünite bazında tablolştırılarak sunulmuştur.

Çalışmada Yabancı Dil Olarak Türkçe öğretiminde yaygın kullanılan ve örneklem olarak seçilen kitaplarla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Kitaplarda en fazla yer verilen toplumdilbilimsel unsurlar halk bilgeliği ifadeleri olan atasözleri ve deyimlerdir. Her üç kitabın da neredeyse her ünitesinde bu ifadelere yer verilmektedir. Bu ifadelerin bilinmemesi, dil öğrencilerinin doğal iletişim ortamlarında kurdukları iletişimi olumsuz etkileyeceğinden, kitaplarda yer almaları

oldukça önemlidir. Gazi TÖMER kitabı dışındaki diğer kitaplarda, atasözleri ve deyimler ünitenin temasına uygun olarak seçilmişlerdir. Ancak, bu ifadeler ile ilgili alıştırmalar yeterince çeşitli değildir. Genellikle atasözü/deyim-anlam eşleştirme etkinliklerine yer verilmektedir. Bunları iletişimde kullanabilecekleri etkinliklerin yer almadığı görülmektedir. Ayrıca, AOBM’de B2 seviyesinden itibaren deyim kullanımlarının önemli olduğunun belirtilmesi nedeniyle deyim ve atasözlerine sıklıkla yer verilmesi gerekmektedir.

- Kitapların her birinde resmî ve ortak dil formlarına ağırlıkla yer verildiği ve teklifsiz formlara neredeyse hiç rastlanılmadığı görülmektedir. Bu sonuç yabancı dil kitapları üzerinde daha önce yapılan bazı çalışmalarla da benzerlik göstermektedir (Shu, Center & Radio, 2019; Dang & Seals, 2016; Koran, 2015; Mougeon, Nadasdi & Rehner, 2010). Bu çalışmalarda, yabancı dil olarak İngilizce ve Fransızca öğretiminde kullanılan kitapların ana dili konuşurları tarafından kullanılmayan aşırı resmî ve doğal olmayan dil formlarını sunduğu ve doğal iletişim kalıplarına yeterince erişim sağlamadıkları belirtilmektedir. Hâlbuki dil öğretiminde hedef, dil çeşitliliğini sağlamak olmalıdır. Aksi takdirde, öğrenciler, ana dili konuşurlarının farklı durumlara yanıt vermek için kullandıkları çok çeşitli dil biçimlerini kullanamayacaklar, bunun yerine duruma uygun olmayan varyantları kullanacaklardır. Yabancı dil sınıflarında, öğrenciler çoğunlukla resmî dil biçimlerine maruz kalmaktadırlar. Oysa “Hadi çıkıp bir şeyler atıştıralım” gibi günlük iletişimde ve özellikle yaşlıları ile kullanılabilir teklifsiz dil biçimlerinin de var olduğunu, ancak bunların kiminle ve hangi ortam ve bağlamlarda kullanılabileceğini bilmeleri gerekmektedir. Böyle bir anlatımın resmî bir ortamda ya da kendinden büyüklerle (yaş, statü vb.) kullanımı yanlış olacaktır. İletişimi olumsuz yönde etkileyecektir. Buna karşın bir gencin yaşlılarıyla samimi bir ortamda bu tür ifadeler yerine resmî dil kullanması da iletişimin kalitesini aynı ölçüde olumsuz etkileyecektir. Dil öğrenenlerin her ortamda resmî bir stilde konuşması, ana dili konuşurları tarafından itici bulunabilmekte ya da onların kendilerine mesafeli davranmaya çalıştıkları gibi yanlış anlaşılmalara yol açabilmektedir. Bu durum dil öğrenenlerin ana dili konuşurlarıyla kuracakları etkileşimlerde gerekli toplumdilbilimsel yetilerinin gelişimini engelleyebilmektedir.

- Çalışmaya konu olan ders kitaplarının hiçbirinde internet ve mesajlaşma dili örneklerine yer verilmemektedir. Hâlbuki günümüzde iletişim büyük ölçüde internet ve

telefon mesajları yoluyla gerçekleşmektedir. Bu nedenle, özellikle gençlerin birbirleriyle mesajlaşırken kullandıkları kısaltmalara veya sosyal medyada sık kullandıkları ifadelerle yer verilmesi, öğrencilerin gerçek iletişim ortamlarında kullanmaları için faydalı olacaktır. Benzer şekilde, günümüzde, en sık kullanılan iletişim yollarından biri olan e-posta örneklerine de yer verilmesi gerekmektedir. Özellikle resmî bir e-posta yazarken kullanılacak kalıp ifadeler ve dil biçimlerine dikkat çekilmesi önem arz etmektedir.

- Dilsel nezaketi sağlamada önemli toplumdilbilimsel unsurlar olan örtmecelere kitaplarda az sayıda yer verildiği görülmüştür. Bu az sayıda örtmece ise çoğunlukla “ölüm” ile ilgili olanlardır. Ancak Türkçede çok çeşitli konularda kullanılan örtmeceler bulunmaktadır. Bu nedenle, kitaplarda hem daha fazla sayıda hem de daha çeşitli konularda kullanılan örnekler bulunması gerekmektedir. Öğrencilerin seviyeleri de dikkate alınarak yazıda ve konuşmada en sık kullanılan örtmecelere yer verilmesi, toplumdilbilimsel yetinin gelişimi açısından yararlıdır.

- Kitaplarda nezaketsizlik ifadelerine hiç rastlanmamaktadır. Her ne kadar nezaketsizlik ifadelerinin sınıf içerisinde öğretilmesi beklenmese de nezaketsiz ifadeleri kullanmanın iletişimde doğuracağı olumsuz sonuçlara dikkat çekmek amacıyla bazı örneklere yer verilmelidir. Bunun için olumsuz nezaket stratejilerinin kullanılmadığı, konuşmanın muhatabı tarafından kaba olarak değerlendirilen kızgınlık/öfke ya da beğenmeme bildiren ifadeler kullanılabilir.

Bu çalışmanın sonucunda Türkçenin yabancı dil olarak öğrenimi/ öğretiminde toplumdilbilimsel yetinin gelişimine katkı sağlaması amacıyla bazı öneriler getirilebilir:

- Toplumdilbilimsel yetinin kazanımı, hem dilsel hem de toplumsal faktörlere bağlı olduğu için yabancı dil öğrencileri için özel bir zorluk teşkil etmektedir. Ancak, toplumdilbilimsel varyasyon tüm dillerde var olan çok önemli bir özelliktir ve yabancı dil öğrenenlerin er ya da geç bu yetiyi kazanmalıdır. Bu nedenle, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında, toplumdilbilimsel unsurlara daha fazla yer verilmesi gerekmektedir. En azından, resmî ve teklifsiz dil biçimleri arasındaki karşıtlığa dikkat çekmek ve bunların uygun olmayan bağlamlarda, birbirlerinin yerine kullanılmasının iletişimde yaratacağı aksaklıklar ile ilgili farkındalık yaratılması faydalı görülmektedir. Örneğin, ana dili İngilizce olan bir dil öğrencisi Türkçe konuşurken, karşısındakine “siz” diye hitap etmesi gereken bir durumda “sen” zamirini kullanırsa kaba veya saygısız görünecektir. Bu nedenle, toplumdilbilimsel yeti öğrencilerin sağlıklı

iletişim kurabilmeleri için üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Kitaplarda toplumdilbilimsel varyasyonu sağlamak için, ağırlıklı olarak yer verilen bilgilendirici metinler yerine daha fazla karşılıklı konuşma bölümlerine yer verilebilir.

- Öğretmenlerin, öncelikle, toplumdilbilimsel varyasyonun yabancı dil öğretiminde son derece önemli olduğunun bilincinde olması gerekmektedir. Toplumdilbilimsel varyasyon açısından kitapların yetersiz kaldığı noktalarda öğretmenlerin, dilin çeşitli bağlamlarda kullanılmasına olanak tanıyan kitap dışı etkinlikler tasarlayarak bu eksikliği gidermesi gerekmektedir. Öğretmenler videolar, gazete yazıları, hikâye kitapları gibi otantik malzemeler kullanarak kitapları destekleyebilirler. Ayrıca, kitapların ünitelerindeki temalara göre canlandırma etkinlikleri tasarlayarak öğrencilere yapay da olsa farklı bağlamlarda konuşma fırsatları sunabilirler. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki toplumdilbilimsel yeti sınıf içerisinde sadece belirli bir dereceye kadar kazandırılabilir. Öğrencilerin bu yetiyi tam anlamıyla kazanabilmesi için hedef dilin konuşulduğu otantik ortamlarda bulunması ve farklı sosyal bağlamlarda, ana dili konuşurlarıyla etkileşim kurması gerekmektedir.

- Toplumdilbilimsel varyasyon üzerinde daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu alanda farklı bakış açılarıyla yapılacak çalışmalar, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılacak öğretim programlarının ve materyallerin geliştirilmesine katkıda bulunacak yararlı verileri ortaya koyacaktır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Bachman, L. F. (1990). *Fundamental Considerations in Language Testing*. New York: Oxford University Press.
- Balcı, H. A. (2020). Varyan, Değişken ve Varyasyon Dilbilimi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 6(3), 301-317.
- Barın, E., Çobanoğlu, Ş., Ateş, Ş., Balcı, M., & Özdemir, C. (Ed.). (2016). *Yedi İklim Türkçe B2*. Ankara: Başak Matbaacılık.
- Biber, D. (1995). *Dimensions of Register Variation: A Cross-linguistic Comparison*. Cambridge University Press.
- Bourhis, R.Y. (1979). Language in Ethnic Interaction: A Social Psychological Approach. *Language and Ethnic Relations*, (H. Giles and B. Saint-Jacques, Ed.) içinde. Oxford & New York: Pergamon Press.
- Broersma, D. (2001). 'You're So White, So Fat, and So Hairy!': Developing Sociolinguistic Competence in a Second Language. *Helping Learners Develop Second Language Proficiency*, (L. J. Dickerson, Ed.) içinde (ss. 200-205). Colorado Springs: Mission Training International.
- Brown, S. & Attardo, S. (2005). *Understanding Language Structure, Interaction, and Variation: An Introduction to Applied Linguistics and Sociolinguistics for Nonspecialists*. University of Michigan Press ELT.
- Brown, P. & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. (Vol. 4). Cambridge University Press.
- Burridge, K. (2012). Euphemism and Language Change: The Sixth and Seventh Ages. *Lexis* [Online]. 22 Mayıs 2022 tarihinde <http://journals.openedition.org/lexis/355> adresinden erişildi.
- Canale, M. & Swain, M. (1980). Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1-47.
- Crystal, D. (2016). *What is Linguistics?* (A. Benzer, Çev.). London: Edward Arnold Publishers.

- Dang, T. C. T. & Seals, C. (2016). An Evaluation of Primary English Textbooks in Vietnam: A Sociolinguistic Perspective. *TESOL Journal*, 9(1), 93–113.
- Demir, N. (2002). Ağız Terimi Üzerine. *Türkbilig*, 4, 105-116.
- Demir, N. (2006). Türkiye’de Dil-Lehçe-Şive-Ağız Tartışmaları. *Türkiye’de Dil Tartışmaları*, (A. Menz and C. Schröder, Ed.) içinde (ss. 119-146). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dewaele, J. (2004). The Acquisition of Sociolinguistic Competence in French as a Foreign Language: An Overview. *Journal of French Language Studies*, 14(3), 301-319.
- Dittmar, N. (1980). *Soziolinguistik. Exemplarische und Kritische Darstellung Ihrer Theorie, Empirie und Anwendung*. 4. Korrigierte Auflage. Frankfurt aM.
- Dittmar, N. (1997). *Grundlagen der Soziolinguistik: Ein Arbeitsbuch mit Aufgaben*. Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Dongyu, Z., Fanyu, B., & Wanyi, D. (2013). Sociocultural Theory Applied to Second Language Learning: Collaborative Learning with Reference to The Chinese Context. *International Education Studies*, 6(9), 165-174.
- Dörnyei, Z. (2013). Communicative Language Teaching in The Twenty-first Century: The Principled Communicative Approach. *Meaningful Acquisition: Earl Stevick’s Influence on Language Teaching*, (J. Arnold and T. Murphy, Ed.) içinde (ss. 161-171). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dragojevic, M., Gasiorek, J., & Giles, H. (2015). Communication Accommodation Theory. *The International Encyclopedia of Interpersonal Communication*, 1-21.
- Duff, P. & Talmy, S. (2011). Second Language Socialization: Beyond Language Acquisition in SLA. *Alternative approaches to SLA*, (D. Atkinson, Ed.) içinde (ss. 95-116). London: Routledge.
- Ellis, R. (1991). Communicative Competence and the Japanese Learner. *JALT Journal*, 13(2), 103-129.
- Ellis, R. (2000). Task-Based Research and Language Pedagogy. *Language Teaching Research*, 4(3), 193-220.

- Enisa, M. & Dikilitaş, K. (2015). Teaching and Learning Sociolinguistic Competence: Teachers' Critical Perceptions. *Participatory Educational Research*, 2(3), 14-31.
- Ergin, M. (1998). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri için Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak.
- Erten, S. (2014). Teaching Fillers and Students' Filler Usage: A Study Conducted at ESOGU Preparation School. *International Journal of Teaching and Education*, 2(3), 67-79.
- Fraenkel, J. R. & Wallen, N. E. (2006). *How to Design and Evaluate Research in Education*. (6th ed.). New York: McGraw-Hill International Edition.
- Geeslin, K. L. & Long, A. Y. (2014). *Sociolinguistics and Second Language Acquisition: Learning to Use Language in Context*. (1st ed.). New York: Routledge.
- Giles, H. (1973). Accent Mobility: A Model and Some Data. *Anthropological Linguistics*, 15, 87-105.
- Giles, H. & Ogay, T. (2007). Communication Accommodation Theory. *Explaining Communication: Contemporary Theories and Exemplars*, (B. B. Whaley and W. Samter, Ed) içinde (ss. 293-310). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede Kalıp Sözcükler. *Bilig*, 44, 89-110. <https://dergipark.org.tr/en/pub/bilig/issue/25368/267769> adresinden erişildi.
- Gökdayı, H. (2017). Yazılı Basın Dilinde Yabancı Sözcükler. *2017 Türk Dili Yılı Armağan Kitabı*, (B. Çakıcı, N. Gözaydın, H. Zülfikar, Ed.) içinde (ss. 125-131). Ankara: TDK.
- Gülendam, R. (2012). Son Dönemde Atasözleri ve Deyimler Üzerine Yapılmış Çalışmalardan İki Üzerine Bir Değerlendirme (Kitap Eleştirisi). *Dil Dergisi*, 157.
- Günday, R. (2013). Çok Dillilik ve Çok Kültürlülük Bağlamında Yabancı Dil Öğretimine Toplumdilbilimsel Yaklaşım. *Journal of Turkish Studies*, 8(10), 313-330.
- Güven, A. (2012). Toplumsal Dilbilimin Kapsam Alanı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 55-62.
- Holmes, J., & Brown, D. F. (1976). Developing Sociolinguistic Competence in a Second Language. *TESOL Quarterly*, 423-431.
- Holmes, J., & Wilson, N. (2017). *An Introduction to Sociolinguistics*. Routledge.

- Hu, G. (2002). Potential Cultural Resistance to Pedagogical Imports: The Case of Communicative Language Teaching in China. *Language, Culture and Curriculum*, 25(2), 93-105.
- Hu, G. W. (2008). The Misleading Academic Discourse on Chinese–English Bilingual Education in China. *Review of Educational Research*, 78, 195–231.
- Hymes, D. (1972). On Communicative Competence. *Sociolinguistics*, 269-293.
- İmer, K. (1990), *Dil ve Toplum*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Kanatlı, F. & Çekici, Y. E. (2019). Dil Sosyalleşmesi Bağlamında Türkçe Eğitiminin Geleceği. *BİLTEK Uluslararası Bilim, Teknoloji ve Sosyal Bilimlerde Güncel Gelişmeler Sempozyumu Tam Metin Kitabı “Sosyal ve Beşeri Bilimler”*, Cilt 1, (A. Sinanoğlu and F. Fiozi, Ed.) içinde (ss. 28-40). Ankara. ISBN: 978-625-7029-76-6.
- Kansızoğlu, A. (2013). Konuşma Dili ve Yazı Dili Etkileşimi, *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 1 (1), 217-235.
- Keller, G. D. (1982). Integrating Language Assessment with Teaching Performance in Subject Areas. *Issues of Language Assessment: Foundations and Research*, (S. Seidner, Ed.) içinde. Springfield, Il: Illinois State Board of Education.
- Keser, S. (2018). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Konuşma Becerisinin Geliştirilmesinde Karşılaşılan Güçlükler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Koran, E. (2015). Practical Value of EFL Textbooks for Teaching Main Aspects of Communicative Competence (Sociolinguistic and Pragmatic Competences). *International Journal on New Trends in Education and Their Implications*, 6(1), 28-37.
- Kramsch, C. (2014), Teaching Foreign Languages in an Era of Globalization: Introduction. *The Modern Language Journal*, 98, 296–311.
- Labov, W. (2006). *The Social Stratification of English in New York City*. (2nd edition). Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.
- Lightbown, P., & Spada, N. (1990). Focus-on-Form and Corrective Feedback in Communicative Language Teaching: Effects on Second Language Learning. *Studies in Second Language Acquisition*, 12, 429-447.

- Löffler, H. (1994). *Germanistische Soziolinguistik*, 2. Überarb. Aufl. Erich Schmidt Verlag, Berlin.
- Lyster, R. (1994). The Effect of Functional-Analytic Teaching on Aspects of French Immersion Students' Sociolinguistic Competence. *Applied Linguistics*, 15(3), 263-287.
- Mahmud, M. (2018). The Use of Politeness Strategies in the Classroom Context by English University Students. *Indonesian Journal of Applied Linguistics*, 8(3), 597-606.
- Mougeon, R., Nadasdi, T., & Rehner, K. (2010). The Sociolinguistic Competence of Immersion Students. *The Sociolinguistic Competence of Immersion Students* içinde. Multilingual Matters.
- Nazlı, E. H. (2014). Toplum Dilbilime Genel Bir Bakış. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 28, 37-66.
- Ochs, E., & Schieffelin, B. (1984). Language Acquisition and Socialization. *Culture Theory: Essays on Mind, Self, and Emotion*, 276-320.
- Ochs, E., & Schieffelin, B. B. (2011). The Theory of Language Socialization. *The Handbook of Language Socialization*, 1-21.
- Ospanova, G. (2019). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Örtmece: Yunus Emre Türkçe Öğretim Seti Örneği. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 5 (9), 25-34.
- Öztürk Dağabakan, F. (2019). *Toplumdilbilim*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Poole, D. (1992). Language Socialization in the Second Language Classroom. *Language Learning*, 42(4), 593-616.
- Richards, J. C. (2006). *Communicative Language Teaching Today*. The USA: Cambridge University Press.
- Richards, J. & R. Schmidt. (2012). *Longman Dictionary of Language Teaching & Applied Linguistics*. Essex: Longman.
- Robinson, P. (2011). Task-Based Language Learning: A Review of Issues. *Language Learning*, 61, 1-36.
- Schuman, J. H. (1986). Research on the Acculturation Model for the Second Language Acquisition, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 7(5), 379-392.

- Shu, X., Center, T., & Radio, Z. (2019). Sociolinguistics in Language Learning and Language Teaching. *Open Access Library Journal*, 6(11), 1.
- Sultan, A. I., & Sultan, H. (2018). Measurement of Sociolinguistic Competence of EFL Post Graduate Students. *Journal of Tikrit University for the Humanities*, 25(3).
- Tarone, E., & Swain, M. (1995). A Sociolinguistic Perspective on Second Language Use in Immersion Classrooms. *The Modern Language Journal*, 79(2), 166-178.
- Temur, N. & Kurt, M. (Ed.). (2015). *Yabancılar İçin Türkçe B2 Orta Düzey*. (7. Basım). Gazi Üniversitesi TÖMER.
- Topçu, N. (1999). Fransızca ve Türkçede Rakamlı Deyimlerin Karşılaştırmalı İncelenmesi ve Fransızca Yabancı Dil Öğretiminde Kullanımları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15.
- Topçu, N. (2001). Fransızca ve Türkçe Renk İsimleri İçeren Deyimlerin Karşılaştırmalı İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20.
- Topçu Tecelli, N. (2017). Günlük İletişimde Deyimler: Yazılı Basından Örnekler. *2017 Türk Dili Yılı Armağan Kitabı*, (B. Çakıcı, N. Gözaydın, H. Zülfikar, Ed.) içinde (ss. 134-142). Ankara: TDK.
- Train, R. W. (2002). Foreign Language Standards, Standard Language and the Culture of Standardization: Some Implications for Foreign Language and Heritage Language Education. *UC Language Consortium Conference on Language Learning and Teaching: Theoretical and Pedagogical Perspectives*. Irvine: University of California.
- Trudgill, P. (2000). *Sociolinguistics: An introduction to language and society*. Penguin UK.
- Turuk, M. C. (2008). The Relevance and Implications of Vygotsky's Sociocultural Theory in the Second Language Classroom. *Arecls*, 5(1), 244-262.
- Ure, J. (1982). Introduction: Approaches to the Study of Register Range. *International Journal of the Sociology of Language*, 35, 5-23.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Wardhaugh, R., & Fuller, J. M. (2006). *An Introduction to Sociolinguistics*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yu, M. C. (2008). Teaching and Learning Sociolinguistic Skills in University EFL Classes in Taiwan. *TESOL Quarterly*, 42(1), 31-53.
- Yuca, E. (2015). İkinci Dil Ediniminde Kültürel Etkileşim Modeli: İnceleme ve Tartışma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 79-86.
- Uzun, N. E. (Ed.). (2019). *Yeni Hitit 3: Yabancılar için Türkçe: B2-C1 Yüksek*. Ankara Üniversitesi TÖMER.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:01 /08 / 2022

Tez Başlığı: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Toplumdilbilimsel Yeti

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gökçe TÜRKEN

Öğrenci No: N18136653

Anabilim Dalı: Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı

Programı: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

Telefon: 0-312-2976771

Faks: 0-3122977171

E-posta: turkiyat@hacettepe.edu.tr

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 28 /07 /2022

Tez Başlığı: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Toplumdilbilimsel Yeti

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 108 sayfalık kısmına ilişkin, 28/07/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6 'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gökçe TÜRKEN
Öğrenci No: N18136653
Anabilim Dalı: Türkiyat Araştırmaları
Programı: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

EK 3. Turnitin Benzerlik İndeksi

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TOPLUMDİLBİLİMSEL YETİ

ORJİNALLİK RAPORU

%6	%6	%2	%2
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.scribd.com İnternet Kaynağı	%1
2	acikerisim.dicle.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	%1
3	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
4	www.turkishstudies.net İnternet Kaynağı	<%1
5	openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
6	moam.info İnternet Kaynağı	<%1
7	korayakca.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
8	dergipark.Org.Tr İnternet Kaynağı	<%1
9	Submitted to Istanbul Aydin University Öğrenci Ödevi	<%1

